

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра психології і туризму

Кваліфікаційна робота
на тему: «Культурно-пізнавальний туризм в Стамбулі»

Допущено до захисту

« ___ » _____ 2023 року

здобувача вищої освіти групи Т 01-19
факультету туризму, бізнесу і психології
освітньої програми Туристичне обслуговування
за спеціальністю 242 Туризм
Старенченко А. Ю.

Завідувач кафедри психології і
туризму

доктор психологічних наук,
професор

Бондаренко О.Ф.

Науковий керівник:
кандидат історичних наук, доцент
Зінченко В. А.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ	6
1.1. Ідеологія та розвиток культурно-пізнавального туризму в світі	6
1.2. Характерні особливості культурно-пізнавального туризму	12
РОЗДІЛ 2. ФАКТОРИ ТА УМОВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В СТАМБУЛІ	15
2.1. Туристично-рекреаційний потенціал культурно-пізнавального туризму в Стамбулі	15
2.2. Соціально-економічні умови розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі	22
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В СТАМБУЛІ	31
3.1. Розвиток культурно-пізнавального туризму в Стамбулі	31
3.2. Характеристика основних центрів культурно-пізнавального туризму в Стамбулі	36
3.3. Проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі	42
ВИСНОВКИ	47
РЕЗЮМЕ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	51
ДОДАТКИ	54

ВСТУП

Актуальність теми. Світові зміни, які спостерігаються у економіці за останні роки, її реструктуризація зумовлюють нову роль туристичного бізнесу, яка полягає у важливому впливі на економічні та соціальні процеси. Туристичний бізнес незважаючи на кризові явища в економіці, залишається сьогодні привабливим для інвесторів. Така ситуація склалася через зростаючий попит на послуги туристичної сфери й одночасний дефіцит пропозиції в цій же сфері. Однак жодні глобальні виклики не повинні ослаблювати ринок туристичних послуг.

Культурно-пізнавальний туризм є основним напрямком туристичної діяльності як у світі, так і в більшості держав і має безліч форм прояву. Під культурно-пізнавальним туризмом розуміються різні види подорожей, які відповідають потребам духовного освоєння та духовного присвоєння культури світу через його відвідування, безпосереднє осягнення та переживання в різних місцях та протікають у формі організованого відпочинку та екскурсійної діяльності.

У культурно-пізнавальному туризмі побачене стає для подорожуючих особистим надбанням, належністю думки та почуттів. Завдяки екскурсіям та знайомству з культурою інших країн та народів розширюється кругозір туриста, і змінюються горизонти його сприйняття світу та культури.

Основне завдання культурно-пізнавального туризму полягає в тому, щоб підвищити культурний рівень людей під час подорожі, задовольнити їхні потреби у осягненні нового, відкритті культурно-історичних цінностей інших країн.

Сучасний ринок культурно-пізнавального туризму дуже широкий. Він не залежить від вікової власності туристів, а лише від кола їх інтересів. Цікавити людину може багато, а особливо щось незвичне та незвичайне, раніше не бачене та невідоме.

Проблеми й перспективи розвитку туризму викликають великий інтерес в науковців. Це відображено в наукових дослідженнях як зарубіжних та вітчизняних вчених, а саме: проблемам організації туристичної діяльності присвячені роботи Габчак Н., Гнаткович О., Кифяка В., Проскури В., Ткаченко Т., Мальської М., Цибухи В., Федорченко В. та інших.

В наукових доробках Ворошилової Г., Гоблик-Маркович Н., Горіної Г., Жаліло Я., Заворуєвої О., Оболенцевої Л., Шацької З. та інших висвітлені теоретичні аспекти діяльності туристичної галузі.

Проблеми культурно-пізнавального туризму вивчають безліч українських науковців, серед них Галасюк С., Герасименко В., Михайлюк О., Давиденко І., Нездоймінова С. та Ткаченко Т. [30].

Об'єктом роботи є культурно-пізнавальний туризм як вид туризму.

Предметом роботи виступають проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі.

Мета роботи – дослідити проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі.

В роботі відтворене послідовне вирішення наступних завдань:

- проаналізувати зародження та розвиток культурно-пізнавального туризму в світі;
- проаналізувати основні особливості культурно-пізнавального туризму;
- оцінити ресурсний потенціал Стамбулу для розвитку культурно-пізнавального туризму;
- проаналізувати розвиток культурно-пізнавального туризму в Стамбулі;
- охарактеризувати основні центри культурно-пізнавального туризму в Стамбулі;
- проаналізувати проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі.

Теоретико-методологічною основою та інформаційною базою дослідження виступили праці вітчизняних і зарубіжних вчених і фахівців в галузі управління туризмом, загальнодержавні і регіональні програми розвитку замкового туризму, нормативно-правові акти, методичні посібники, матеріали періодичної преси і наукових конференцій, статистика розвитку туризму в країнах східноазійського регіону.

Методи дослідження. У роботі використані наступні методи: абстрактно-логічний (при вивченні останніх наукових публікацій і досягнень практики по темі; при оцінці власних результатів на фоні вже відомих знань; при виділенні невирішених завдань; при розробці конкретних цілей дослідження) та системного аналізу, графічний (побудова графіків, діаграм) та статистичний (при встановленні факторів впливу на результуючий показник), економіко-математичний та анкетний метод.

Практичне значення роботи. Отримані в ході дослідження результати можуть бути використані при складанні мережі маршрутів культурно-пізнавального туризму в Стамбулі, формуванні інноваційного туристичного продукту в роботі туристичних фірм та організацій.

Структура та обсяг роботи. Кількість сторінок складає 62 комп'ютерного тексту, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Робота містить 1 таблицю, 15 рисунків і список використаних джерел із 27 найменувань, 2 додатки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Ідеологія та розвиток культурно-пізнавального туризму в світі

Культурно-пізнавальний туризм в даний час є одним з найпоширеніших видів туризму. Зростанню його популярності сприяє високий відсоток споживачів, які цікавляться особливостями культури, пам'ятками та історією розвитку різних регіонів. Під час подібних поїздок туристи отримують як точні і докладні дані у тому, що їх цікавить у іншій культурі, а й яскраві враження.

На сучасному етапі розвитку суспільства переважна більшість туристів подорожує, намагаючись зрозуміти наш світ, зрозуміти закони його існування, як усе зароджувалося і чого суспільство дійшло в результаті. Культурно-пізнавальний туризм допомагає розібратися в подібних питаннях, бо прагнення людей до духовного збагачення сприяє подальшому розвитку особистості.

Дедалі більше впливає на вибір місця і типу подорожі усвідомленість туристів, які бажають не стільки відпочити та відновити фізичні сили, скільки набути нових знань і духовного збагачення. Так як туристичний ринок пересичений «традиційними» пропозиціями та туристськими продуктами, пізнання навколишнього світу та себе, зокрема, потребує окремої уваги, продумування та проектування.

У науковій літературі існує кілька підходів до розуміння культурно-пізнавального туризму, його називають «культурним», «пізнавальним» та «культурно-пізнавальним». Проте на нашу думку, термін «культурно-пізнавальний» є коректнішим, оскільки в повною мірою характеризує даний вид туризму. На сьогодні немає загальноприйнятого визначення культурно-пізнавального туризму, тому ми наведемо кілька варіантів.

Так, ЮНЕСКО розглядає культурний туризм як відмінний від інших видів туризму, який «враховує культури інших народів світу».

Поняття «культурний-пізнавальний туризм» («cultural tourism») уперше офіційно на міжнародному рівні застосовано в матеріалах Всесвітньої конференції з культурної політики (1982 р.). Основні документи у сфері культурного надбання продукували дві міжнародні організації – ICOMOS і UNESCO [1].

UNESCO розглядає культурний туризм як відмінний від інших видів туризму, «що враховує культури інших народів». У Хартії по культурному туризму Міжнародної ради по пам'ятках і об'єктах (ICOMOS) культурно-пізнавальний туризм визначається як форма туризму, основною метою якого, крім інших цілей, є «відкриття пам'ятників і об'єктів».

ICOMOS характеризує «культурно-пізнавальний» туризм як «невеликий сегмент ринку, ретельно організований, пізнавального або освітнього і найчастіше елітарного характеру присвячений поширенню й роз'ясненню культурної ідеї» [3, 4, 13, 14].

Німецький дослідник Макс Вебер стверджує, що культурно-пізнавальний туризм включає ознайомлення з культурно-історичними і природними пам'ятками, а також відвідування культурних заходів, фестивалів, музеїв, театрів, об'єктів культурної спадщини, можливий контакт із місцевими жителями.

Інші автори стверджують, що культурно-пізнавальний туризм має на увазі під собою огляд лише історичних та культурних визначних пам'яток, а українські вчені Н.П. Крачило та Є.В. Кулагіна до цього списку додають ще архітектурні та археологічні визначні пам'ятки.

Багато авторів трактують культурно-пізнавальний туризм як діяльність, пов'язану з відвідуванням регіону, місцевості з різними цілями.

Культурно-пізнавальний туризм – це різні види подорожей, відповідні потребам духовного освоєння і духовного присвоєння культури світу через

його відвідування, безпосереднє розуміння і переживання у різних місцях і у формі організованого відпочинку та екскурсійної діяльності [12].

І. Посохов зазначає, що культурну спадщину будь-якого народу становлять не лише твори музикантів, художників, письменників, архітекторів, праці вчених тощо, але й нематеріальне надбання, що включає народні промисли, релігійні ритуали, фольклор, фестивалі. Давно існує такий вид туризму, як культурно-пізнавальний туризм. В його основі лежить вивчення історико-культурного потенціалу країни, що включає все соціокультурне середовище із традиціями, звичаями, особливостями побутової та господарської діяльності [12].

Згідно Л. Божко культурно-пізнавальному туризмі, як явищі характерні організаційно-сутнісні особливості, які представлено на рис.1.1.

Рис.1.1. Особливості реалізації культурно-пізнавального туризму як явища, за Божко Л. Д. [4]

Таким чином, аналізуючи вище описане, можемо сказати що, культурно-пізнавальний туризм – це вид туризму, який має на увазі подорожі з метою ознайомлення з природними та історико-культурними пам'ятками, вивчення

об'єктів культурної спадщини або відвідування різних культурних заходів (виставок, театральних вистав, концертів тощо).

Виникнення та розвиток культурно-пізнавального туризму нерозривно пов'язане з історією виникнення розуміння культурних цінностей.

Туристичні поїздки з ціллю ознайомитися з культурою спадщиною інших країн існували ще у стародавньому світі. Більше ніж за 2000 років до нашої ери в Стародавньому Єгипті неодноразово споряджалися експедиції, подорожували в інші країни. Люди в первісному суспільстві мали лише деякі уявлення про географічні території, проте в період рабовласництва все змінилося – відбулася систематизація географічних відкриттів.

Нащадки давніх фінікійців сміливо «подорожували» і вивчали незнайомі їм території. Звичайно, «подорожі» давніх цивілізації не були пізнавальними, а суто – унітарними.

Історичні джерела свідчать проте, що в VI в. до н.е. стародавні греки та древні римляни здійснювали так звані подорожі до Єгипту аби дізнатися про культуру, історію, відвідати мальовничі куточки країни та архітектурні споруди.

До I ст. до н.е. в Римській імперії деякі римляни мали матеріальну можливість подорожувати з пізнавально-розважальними цілями. Дані поїздки сприяли розвитку інфраструктури (доріг та готелів). Багато римлян подорожували до Греції, адже саме там знаходилися провідні філософські та риторичні школи.

Таким чином бачимо, що в античні часи розпочався розвиток культурно-пізнавального туризму, основними цілями було пізнання світу та освіта.

Завдяки завоюванням та відкриттям земель мандрівниками у перших століттях нашої ери територіальна можливість подорожей збільшилася. Середньовічні подорожі пов'язані з пересуванням паломників до святих місць.

Бачимо, що у середні віки жителі Європи та азійських країн подорожували із метою відвідування невідомих земель для них. Як наслідок, освоєння великої кількості території, освоєння нових шляхів. Характер

подорожей змінився, хоча мотиви залишилися колишніми (навчання, пізнання нового, ділові поїздки).

Завдячуючи сміливим мандрівникам наприкінці XVIII ст. відкрито та досліджено більшу половину земної кулі, моря та океани, прокладенні найважливіші морські шляхи.

До Франції, яка стала освітнім центром в другій половині XVIII ст., з'їжджалися іноземці та провінційні французи різних статків з метою здобуття освіти.

У XVIII – на початку XIX ст. серед молодих людей європейських країн набули поширення «гран-тури» великими містами Європи з пізнавальною метою. Власники приватних виховних пансіонів часто включали у програму навчання подорож Європою для вдосконалення в мовах та набуття життєвого досвіду.

Найбільше мандрували у XVIII ст. жителі Англії. Основні напрямки подорожей Європою пов'язані з Італією та Швейцарією. Туристські ресурси, які цікавили мандрівників були різними. Так, в Італії – пам'ятки античності та середньовіччя, у Швейцарії – неперевершена природа.

З плином часу все більше мандрівників цікавлять подорожі з пізнавальною метою для огляду творів мистецтва. До середини XIX ст. контингент туристів розширився за рахунок інтелігенції та студентів, які мали певний достаток.

У другій половині XIX ст. активно розвивається масовий туризм для усіх верст населення. Завдяки винаходам Фултона пароплава (1807 р.) та Стефенсона паровоза (1814 р.), вдосконаленню поштового зв'язку та дорожньо-транспортних комунікацій дали можливість здешевити та прискорити подорожі, зробити їх комфортнішими та безпечнішими.

Розвитку міжнародного туризму сприяло переселення європейців до Америки. У результаті науково-технічного прогресу збільшувалася продуктивність праці, а боротьба трудящих за соціальні права призвела до підвищення їхнього добробуту та появи вільного часу (вихідні дні, оплачувані

відпустки), що сприяло ще більшому розвитку туризму з пізнавальною метою. Це дало змогу включитися у туризм людям середнього класу.

Як бачимо, починаючи з XVIII ст. виникає постійний попит на подорожі, які відбуваються як усередині країни, так і за її межами. Основними цілями подорожей були: освіта, інтерес до визначних пам'яток культури, оздоровлення, мода.

Завдячуючи створенню у 1769 р. німецькими винахідниками Г. Даймлером та К. Бенцем автомобіля з двигуном внутрішнього згорання дало людству швидкий та комфортний спосіб пересування. У першій половині XX в. автомобілі та автобуси в європейських країнах та США стають поширеним видом транспорту.

У 1903 р. в Америці брати Райт винаходять літак, водночас з'являються перші літаки у Європі.

Аналізуючи вище описане бачимо, що розвитку туризму сприяли політичні, економічні, технічні, культурологічні та соціальні фактори (як внутрішні, так і зовнішні). Активний розвиток туризму відбувався в країнах зі сприятливою внутрішньою та зовнішньою політикою, стійким економічним потенціалом, достатнім рівнем культури та соціальної підтримки громадян. Слід зазначити, що суттєвий позитивний вплив на зростання міжнародних туристських обмінів зробили розвиток транспорту, підвищення його комфортабельності за доступних цін, а також розвиток засобів інформації та комунікації.

Нині пізнавальна мотивація дуже впливає в розвитку туризму. Понад 200 млн. людей щорічно здійснюють туристичні поїздки з метою ознайомлення із культурами інших країн.

1.2. Характерні особливості культурно-пізнавального туризму

Ціль культурно-пізнавального туризму полягає в процесі вивчення культурного спадщини країни чи нації – залежно від того, що цікавить людину, яка здійснює цей вид туризму.

Звертаючись до ролі культурно-пізнавального туризму, варто сказати, що даний вид туризму дозволяє людині здійснювати знайомство з іншою, невідомою йому культурою, і дозволяє іншими способами сприймати світ, що його оточує. Таким чином змінюється думка людини.

Культурно-пізнавальний туризм торкається абсолютно всіх сфер діяльності людини та інтенсивність даного напрямку туризму залежить безпосередньо від бажання кожної людини здійснювати процес свого розвитку шляхом вивчення недоступних йому областей знання.

Культурно-пізнавальний туризм – це своєрідний вид туризму, який є найпопулярнішим і найперспективнішим із усіх видів туризму 21-го століття.

Принципом даного туризму виступає історико-культурний потенціал країни. До нього входить уся соціокультурна сфера, наприклад, традиції й звички, господарська діяльність [8].

Сучасний ринок культурно-пізнавального туризму дуже широкий. Він залежить не від віку туриста, а лише від кола його інтересів. Цікавити людину може багато, а особливо щось незвичне та незвичайне, раніше не бачене і невідоме [3,4,13,14].

Основою культурно-пізнавального туризму є історико-культурний потенціал регіону, що включає все соціокультурне середовище з традиціями і звичаями, особливостями побутової та господарської діяльності. Мінімальний набір ресурсів для такого виду туризму може дати будь-яка місцевість, але для його масового розвитку потрібно певна концентрація об'єктів культурної спадщини, що представлені на рис.1.2 [13]:

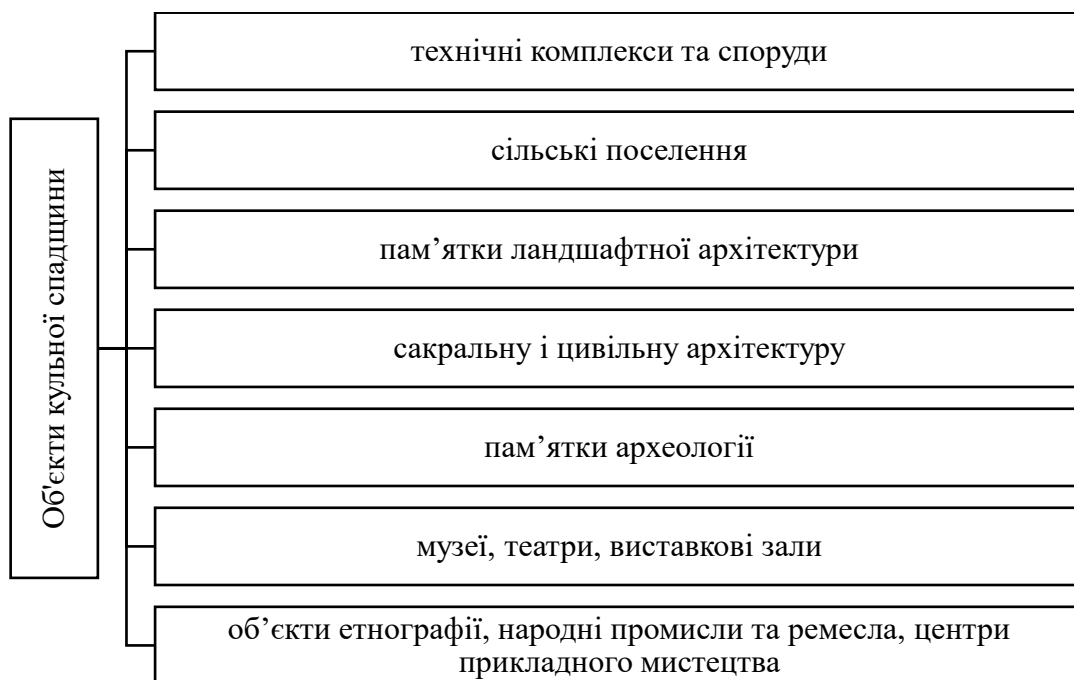

Рис.1.2.Мінімальний набір ресурсів для розвитку культурно-пізнавального туризму

Слід зазначити, що у культурно-пізнавальному туризмі виділяють різні напрямки:

- культурно-історичний (вивчення історії, огляд історичних пам'яток та пам'ятних місць, ознайомлення з тематичними історіями та тощо);
- культурно-подійний (перегляд традиційних чи сучасних постановок чи участь у різних подіях);
- культурно-релігійний (вивчення релігії в цілому або віросповідання конкретної країни, відвідування культових споруд, місць паломництва, знайомство з релігійними обрядами та звичаями, традиціями та ритуалами);
- замковий (відвідуванням та ознайомленням з різного роду фортифікаційними (оборонними) спорудами, головним чином замками);
- культурно-археологічний (вивчення археології країни, участь у археологічних експедиціях чи огляд пам'яток давнини, місць археологічних розкопок);

- культурно-антропологічний (вивчення еволюції людини та суспільства в загалом);
- культурно-екологічний (вивчення взаємодії природи та культури, огляд природно-культурних ансамблів тощо);
- культурно-етнографічний (вивчення об'єктів, предметів та явищ етнічної культури: традицій, звичаїв, побуту, фольклору, мови, етнічної творчості тощо);
- культурно-етнічний (ознайомлення з культурною спадщиною народу, відвідування батьківщини предків, а також огляд етнічних заповідних територій або тематичних парків) [3,4,13,14].

Культурно-пізнавальний туризм охоплює усі сегменти туристів.

Поширеними є як групові поїздки (чисельність групи залежно від місць у автобусі), так і поїздки індивідуальні та сім'ями. Значною є частка самодіяльного туризму, коли туристи, здійснюючи подорожі з культурно-пізнавальною метою, не звертаються за посередництвом до туристичних фірм.

Найчастіше тури тривають декілька днів, до тижня, масовими, є також одноденні екскурсійні поїздки.

За способом організації виокремлюють два види пізнавальних турів:

1. стаціонарні (з перебуванням туристів в одному місті, туристичному центрі);
2. маршрутні тури (відвідування декількох міст і центрів, визначних пам'яток, вибудоване у вигляді маршруту подорожі).

Ціна подорожі найчастіше залежить від обраного засобу розміщення, транспортного засобу і від відстані, на якій розташовані пам'ятки культури від місця виїзду. В окремих випадках доволі значну частку витрат туриста можуть становити вхідні квитки, що дозволяють відвідати обрані туристичні об'єкти.

РОЗДІЛ 2. ФАКТОРИ ТА УМОВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В СТАМБУЛІ

2.1. Туристично-рекреаційний потенціал культурно-пізнавального туризму в Стамбулі

Стамбул – унікальне місто, сучасний мегаполіс із багатовіковою історією. За свою історію місто було носієм як християнської, так і мусульманської культур, спадщина яких відображена у вигляді Стамбула. За весь час свого існування він був столицею трьох імперій: Римської, Візантійської та Османської. Це місто унікальне тим, що розташоване одразу у двох частинах світу – в Європі та в Азії, за що його нерідко називають «Брамою Сходу». Стамбул є одним із найбільших міст-портів Туреччини.

Географічно Стамбул поділяється морями та сушею на 4 частини. На березі затоки Халіч (Золотий Ріг) розташовані Старий Стамбул і квартал Галата, а по обидва боки Босфору знаходяться заселені території, що зливаються між собою, кожна з яких у минулому була окремим селом. Житлові райони, розташовані по всьому узбережжю Мармурового моря, найменшого моря на Землі, вказують на нинішню величину міста. Старе Місто розташоване на 7 пагорбах, трикутником оточених 22 кілометровою фортечною стіною.

Стамбул розташований між $410^{\circ}33'$ і $400^{\circ}28'$ північної широти і $280^{\circ}01'$ і $290^{\circ}55'$ східної довготи. Протока Босфор, довжина якого сягає 30-ти кілометрів, а ширина місцями сягає майже 4 кілометрів, з'єднує Чорне море з Мармуровим, одночасно розділяючи Європейський та Азіатський континенти і ділячи місто на дві частини. Завдяки своєму розташуванню, протока має велике економічне значення, оскільки забезпечує доступ до Середземного моря та світових океанів великої частини України, Закавказзя та південно-східної Європи.

Крім економічної складової, не менш популярний Стамбул і своєю природною складовою – на звивистих шляхах можна зустріти мальовничі

береги та пустельні місця, небагатолюдні рибальські села, фруктові сади та сучасні хмарочоси, витончені палаци та замки. А дзеркальні води Босфору щодня переповнюють тисячі водного транспорту: від найкрасивіших сучасних поромів, пасажирських лайнерів і вітрильників до застарілих рибальських човнів.

На півночі Стамбул омивається Чорним морем, на півдні Мармуровим, східна частина облямована вершинами гірських хребтів Коджаелі, а західна частина – лінією вододілу річки Ергене.

Місто має різні кліматичні та погодні умови в різних районах через його географічне розташування та фізичну географію. Частина Стамбула, яка знаходиться на 41 градусі північної широти та 29 градусів східної довготи, розташована між поясами низького та високого тиску, що двічі змінюються в напрямку від екватора. Іншими словами, район знаходиться на межі субтропічного поясу високого тиску та низьких тисків прохолодно-помірної зони або (сухих) континентальних пасатних вітрів із морськими (вологими та дощовими) західними вітрами. Літній та зимовий сезони мають різні кліматичні умови, спричинені обертанням Землі.

Протягом року у Стамбулі розрізняють три типи клімату: північний, південний та помірний. Домінуючим є клімат, що залежить від північних вітрів, тоді як західні та східні вітри не мають особливого впливу. Крім цього, у Стамбулі виділяються сезонні фази погоди: холодна, тепла та дві перехідні, з яких одна довга, а інша коротка.

Таким чином, можна зробити висновок, що кліматичні та природні умови на території Стамбула сприятливі для інтенсивного розвитку туризму.

Стамбул відрізняється великою кількістю різноманітних історичних місць і пам'яток, а також прилеглих міст, що робить Стамбул всевітньо відомим туристичним напрямом для багатьох людей, особливо для тих, хто любить пригоди та знайомство з історичними пам'ятками. У Стамбулі знаходиться понад 80 музеїв, починаючи від археологічних та історичних, закінчуючи музеями сучасного мистецтва та тематичними музеями [10, 15,20].

Серед найбільш відомих туристичних визначних пам'яток Стамбула можна виділити такі:

Одна з найважливіших і найпрекрасніших будівель в історії світової архітектури – Собор Святої Софії. Ця церква визнана одним з найвидатніших зразків візантійської архітектури, який іноді називають навіть «восьмим дивом світу» (рис.2.1).

Рис.2.1. Собор Святої Софії в Стамбулі

Собор Святої Софії в Стамбулі, або мечеть Айя-Софія, – одна з головних пам'яток Стамбула та перлина Візантійської імперії. Вже майже півтори тисячі років собор Святої Софії вражає своєю архітектурою, мозаїками і всі ці довгі роки є місцем сили для двох релігій. Фрески християн сусідять тут з арабським в'яззю цитат з Корану. У світі знайдеться мало подібних історичних будівель, що збереглися в такому ідеальному стані, незважаючи на складні переплетення долі. З початку XX століття Айя-Софія була музеєм, але тепер це мечеть і вхід туди безкоштовний [15,20].

Не менш величною є інша визначна пам'ятка Стамбула, розташована зовсім недалеко від Айя-Софії – гігантська мечеть Султана Ахмета, або Блакитна мечеть, побудована в 1609-1616 роках (Додаток А).

Головна мечеть Стамбула в оточенні шести струнких мінаретів було зведено за указом султана Ахмеда I на початку XVII століття. Тому Блакитну мечеть називають мечеть Султанахмет. Архітектура Блакитної мечеті поєднує у собі риси османського та візантійського архітектурного стилю. Свою назву Блакитна мечеть отримала завдяки численним керамічним кахлям ручної роботи білого та блакитного кольорів, які використані для декорації інтер'єру. Наразі мечеть закрита на реконструкцію.

Якщо говорити про найбільшу за розмірами святиню міста, то нею, безперечно, є мечеть Сулейманія (Додаток А). Вона була побудована в 1550-1557 роках за наказом султана Сулеймана Чудового і справді вважається однією з найвидатніших архітектурних будов Сходу. Так само, як і мечеть султана Ахмета, вона була зведена як архітектурна відповідь Візантійської Айя-Софії і, відповідно, була схожа з нею в будові. Через це подібність можна простежити традицію спадкоємності від султана до султана. Будівництво було замовлено головному архітектору країни – Сінану.

Одна з головних особливостей Сулейманії – це акустика всередині мечеті. Сінан вбудував у стіни мечеті глеки-резонатори, які забезпечують чудову акустику.

Цистерна Базиліка (Додаток А) одне з найбільших стародавніх підземних водосховищ Константинополя, що добре збереглися. Такі водосховища з прісною водою у Візантійський період будували у разі посухи чи облоги міста. Воду доставляли акведуками, у тому числі й найбільшим акведуком Константинополя — Валента, який зберігся до нашого часу. Водосховище знаходиться під землею і виглядає дуже містично – колони, приглушене червоне світло та мармурові голови Медузи Горгони. У червні 2021 цистерну закрили на карантин [9,10].

Галатська Вежа – вік цієї стамбульської пам'ятки вже майже 700 років (Додаток А). Башта була побудована генуезцями у візантійський період як стратегічний об'єкт для спостереження за входом до Босфору. Після підкорення турками Візантії в XV столітті вежа стала використовуватися як маяк, пожежна вежа та в'язниця. Башта розташовується на пагорбі, тому добре видно з різних куточків міста. З оглядового майданчика башти відкривається найкращий панорамний огляд на місто, але місця там нагорі дуже мало, а людей багато [27].

Крім мечетей, біля Стамбула збереглися і пам'ятники християнської культури. Одним з них є найдавніша (одна з перших у Константинополі) церква Святої Ірини, побудована ще Костянтном Великим на місці руїн Візантійського храму Афродіти (Додаток А).

Церква Святої Ірини є двокупольною базилікою (110м. на 32 м.) з трьома нефами, в якій над ширшим середнім нефом височить величезний купол (діаметр – 15м., висота 35 м.), з двадцятьма вікнами в барабані. На захід від нього розташовується другий купол, дещо менший. Обидва спираються на масивні цегляні стовпи. У напівкруглій апсиді (вівтарному виступі, орієнтованому на схід) п'ять рядів сидінь для духовенства під час літургії. Склепіння над ними прикрашає мозаїчний хрест на золотистому тлі. У внутрішньому дворі із задньої частини церкви поміщали порфірові саркофаги покійних візантійських імператорів [27].

Також ця церква відома своєю чудовою акустикою. Сьогодні це місце вважається одним із найкращих концертних залів Стамбула. Там проводять різні виставки, барвисті шоу та навіть демонстрації мод, що, звичайно, викликає невдоволення з боку християнської церкви.

Однією з улюблених туристами місць є Іподром, збудований ще 203 року імператором Семптієм Севером (Додаток А). Площа Іподром – це одна з головних площ Стамбула, одна з найдавніших пам'яток не лише Туреччини, а й усього світу. Грецька назва «Іподром» сягає ще віків Візантійської імперії –

на цій площі, в центрі міста, проходили кінські біги. Він містив у собі до 100 тис. чоловік.

У наші дні тут розбито великий сквер, а доріжки гонки поховані під землею на глибині 4-4,5 метрів. Вціліли лише фрагменти сфендону, руїни арок та кілька пам'ятників спини – низької стіни посередині іподрому, що розділяла гоночні доріжки.

Ще одна визначна пам'ятка Стамбула – палац Топкапи (Додаток А). Коли турки оволоділи Константинополем, палац візантійських імператорів був у такому запустінні, що жити там султану було просто непристойно. Тому Мехмед Завойовник вигадав побудувати два палаци: для особистого життя та для управління державою. Перший палац стояв на третьому міському пагорбі та використовувався виключно за своїм призначенням. Другий палац – офіційна резиденція Топкапи (до XVIII ст. – Сарайи Джедіт-і Амیره) побудували на першому пагорбі, на самому кінчику півострова.

Величезний (площею 70 гектарів), обнесений єдиною стіною палацовий комплекс — справжнє місто у місті. Протягом століть не раз згоряв майже вщент і відновлювався, проте основна структура комплексу залишалася незмінною. Топкапи має чотири двори, що становлять зовнішній і внутрішній палаци. Бірун (зовнішня частина палацу) – це офіційна і громадська частина, яка містилася в Першому і Другому дворах (причому Перший зараз зрісся з садами і парками, що оточували палац). Ці два двори були збудовані до 1437 і складають ядро палацового комплексу. Ендерун (внутрішня частина Топкапи) – Третій та Четвертий двори плюс гарем: приватні, неофіційні покої [9,10,15,20,27].

Загалом Топкапи був головним палацом імперії протягом приблизно 400 років, і в ньому жили 25 султанів.

Не менш цікаве місце у Стамбулі – Капали Чарші, величезний (61га) критий ринок, який почав будуватися ще за Мехмеда Завойовника відразу після взяття Константинополя. Це було втілення справжнього Сходу, як його представляли європейці: екзотичного, строкатого, запашного та жахливо

багатого. Протягом століть цей ринок грав головну роль у комерційному житті Стамбула та всього середземноморського світу.

Незліченні склепені вулиці-галереї та два великі зали бедестена, 400 лавок і 2000 майстерень, 18 ресторанів, 2 мечеті та 1 лазня утворюють єдиний комплекс, невелике місто зі своїми вулицями-галереями, які, як личить, перетинаються під прямим кутом і мають таблички. покажчики.

Критий ринок – предок сучасних величезних торгових центрів, але принципово відрізняється від них тим, що був створений задовго до епохи фабричного виробництва; тут – чи йшлося про одяг, зброю, посуд чи прикраси, торгували унікальними речами [27].

Таким чином, історико-культурна спадщина Стамбула справді вражає своєю величчю та різноманітністю. Велика кількість пам'яток, що охоплюють як багатовікову історію міста, так і сучасність, дає невичерпні ресурси для розвитку культурно-пізнавального туризму. Незважаючи на те, що Стамбул зараз схожий з європейським мегаполісом (будівлі зі скла та бетону, швидкісні магістралі, торгові центри та розкішні готелі), тут залишилися і старі квартали (Бейоглу, Кадикей, Ускудар та ін), вузькі вулички, старовинні мечеті (Блакитна мечеть, мечеть Баезід, Мірелейон, Ейюба Ансарі), мости (Галатський, Босфорський, міст султана Мехмеда Фатіха та ін.) Шумні базари (Капали Чарші, Єгипетський базар та ін.), строкаті намети, торгові ряди, лазні. Вся ця спадщина зберігає дух старого міста, в якому переплетені історичні епохи, культури та традиції різних народів. Саме це так приваблює туристів, а значить ми можемо зробити висновок про високий потенціал розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі в майбутньому.

2.2. Соціально-економічні умови розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі

Для розвитку культурно-пізнавального туризму крім туристичних ресурсів необхідні умови, а саме: підприємства готельної та ресторанної сфери, транспортна інфраструктура.

Ті, хто вирушають до Стамбула, будуть приємно здивовані величезною різноманітністю готелів у цьому місті. Скільки їх тут всього, мабуть, і самі турки до ладу не знають. Але не можна пройти і кількох кроків по абсолютно будь-якій вулиці, як на очі потрапить з десятків готельних вивісок.

Нові інвестиції у готельний сектор Стамбула продовжують набирати обертів. Кількість нових готельних проєктів, пов'язаних із планом розвитку туризму в Туреччині вражає. Країна ще й ще раз доводить, що туризм – важлива віха економіки, можна сказати її стовп.

Експерти зазначають, що навіть у непростий 2020-й рік, у Туреччині згідно з документами, схвалено 137 нових готельних проєктів. З них в Анталії – 24, а у Стамбулі – 18. При цьому зазначається, що багато інвестицій не є частиною програми розвитку туризму, а йдуть на випередження. Ті, хто управляє готелями, кажуть, що незаплановані інвестиції в нові готелі порушують баланс попиту та пропозиції, призводять до зниження цін і, отже, виступають проти структури розвитку.

Тим часом міський готельний бізнес по всій Туреччині, особливо в Стамбулі, привертає увагу іноземних мереж та брендів. Тури до Стамбула дуже популярні в Європі, і той факт, що в місто приходять гроші з Європи не повинен бентежити. Турки відкриті до подібних інвестицій, а Стамбул – мегаполіс з неймовірною історією, яка, звичайно ж, стосується і Європи.

Кількість готелів, сертифікованих міністром культури та туризму в Стамбулі, подвоїлася за 10 років, збільшившись з 373 у 2010 році до 721 у 2021 році. І частина нової цифри – це європейські бренди готелів, які розвивають у місті свої мережі [17].

За даними Стамбульського статистичного управління столичного муніципалітету Стамбула (İBB) та Стамбульського агентства планування (İPA), з 2010 по 2019 рік кількість приватних готелів у Стамбулі збільшилася з 74 до 118, кількість butik-готелів з 10 до 22, кількість чотиризіркових 128, кількість тризіркових готелів з 87 до 131.

Кількість п'ятизіркових готелів досягла 115 у 2021 році з 38. Кількість двозіркових готелів за останні 10 років від 66 до 46. Готелі статусу однієї зірки також скоротилися.

За вказаний період кількість номерів в об'єктах на азіатській стороні збільшилась з 2282 до 8643, а кількість кімнат на європейській стороні збільшилася з 29320 до 48798.

18 готелів, які вже перейшли на заключний етап будівництва у Стамбулі, буде введено в експлуатацію цього року. Тож туристична карта Стамбула вже незабаром поповниться новими місцями для розміщення.

Готелі середнього та верхнього середнього сегменту займають велику частку від загального обсягу ринку.

Асоціація готельєрів (TÜROB) провела дослідження розвитку готельного сектора країни, зробивши вибірку за готельними брендами. Як виявилось, у Туреччині працюють практично всі великі готельні бренди світу, але місцевих готельних ланцюжків утричі більше.

Експерти TÜROB нарахували у Туреччині 57 готельних мереж, з яких 44 є турецькими, а 13 – закордонними. Загалом до мережевих належать 628 готелів Туреччини, сукупний номерний фонд яких становить 145 450 кімнат.

Розглянемо ТОП-найкращих готелів Стамбула, виділимо найпопулярніші серед гостей [17].

П'ятизіркові готелі найчастіше обирають туристи, які цінують комфорт та розкіш. Знайти в Стамбулі подібні готелі не важко. Рейтинг було створено на основі оцінок та відгуків гостей, які вже побували у цих готелях (рис.2.2)

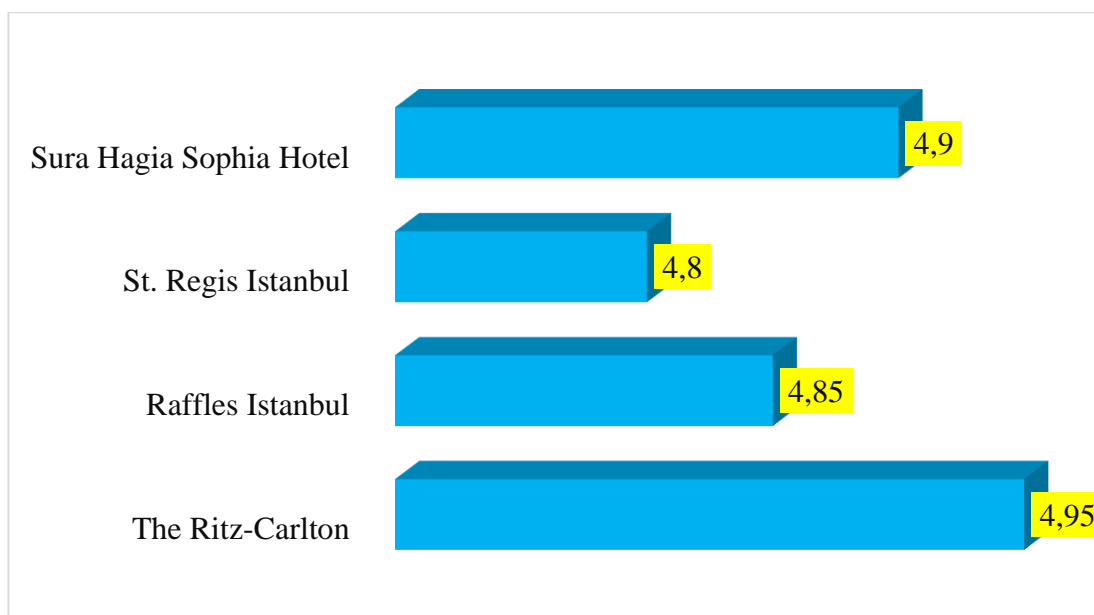

Рис.2.2. Рейтинг найкращих готелів Стамбулу 5*

У Стамбулі чимало готелів, які мають статус 4 зірки. Вони також надають гарний сервіс та лояльне ставлення (рис.2.3).

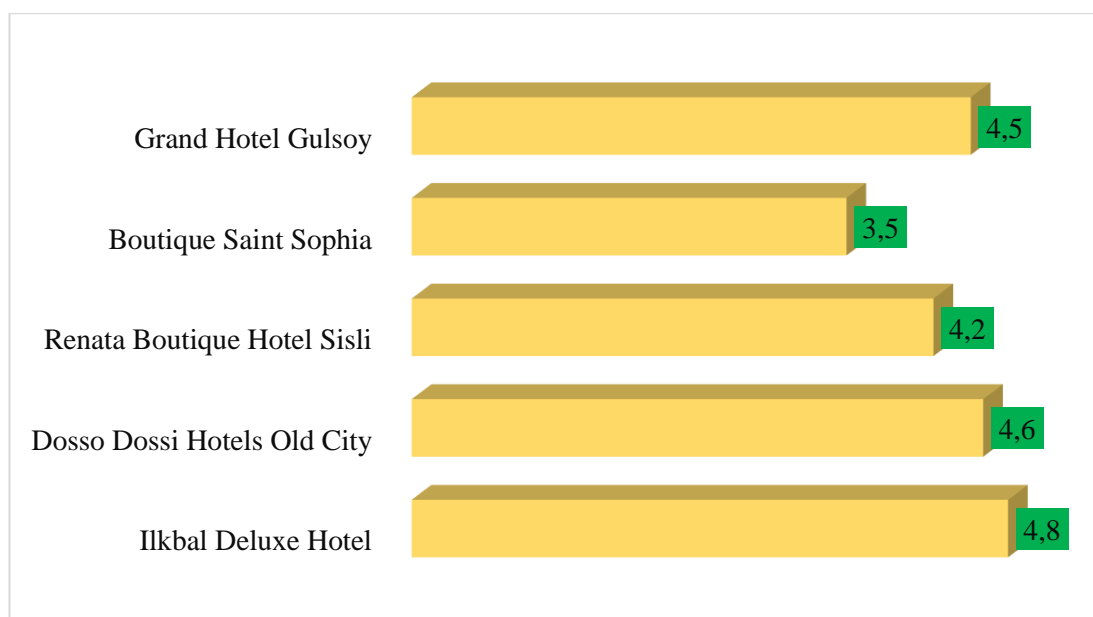

Рис.2.3. Рейтинг найкращих готелів Стамбулу 4*

Для бюджетних туристів і для тих, хто більшу частину часу проводить поза стінами готелю, працюють тризіркові готелі (рис.2.4).

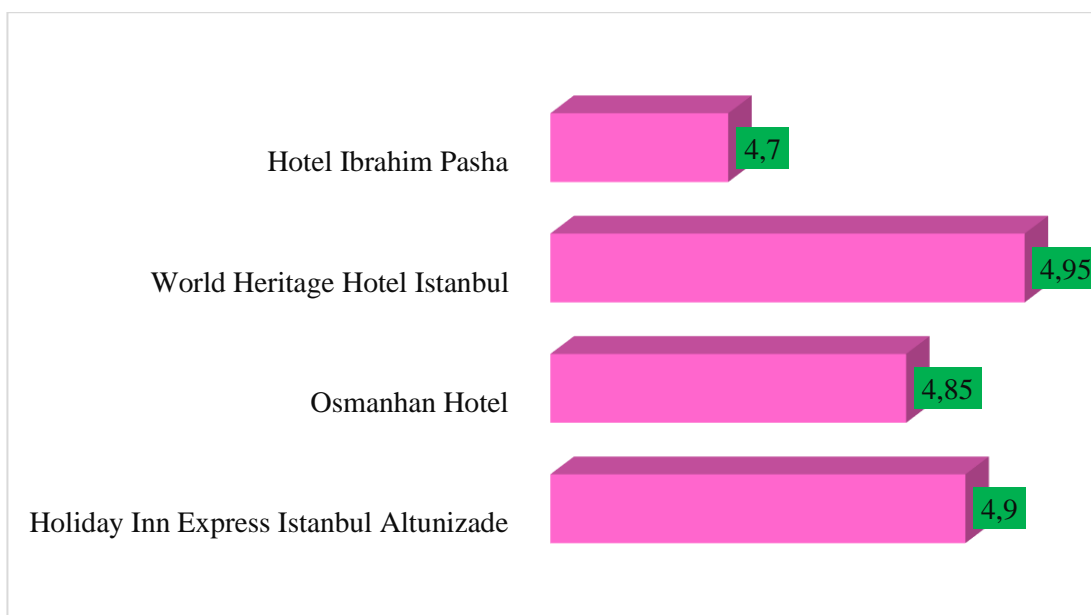

Рис.2.4. Рейтинг найкращих готелів Стамбулу 3*

Багато мандрівників вирушають на відпочинок разом із дітьми. Сімейним парам важливо, щоб їх разом із дитиною розмістили у добрих умовах. Пропонуємо вивчити рейтинг найкращих готелів для відпочинку всією родиною. Огляд складено на основі відгуків та оцінок інших гостей (рис.2.5).

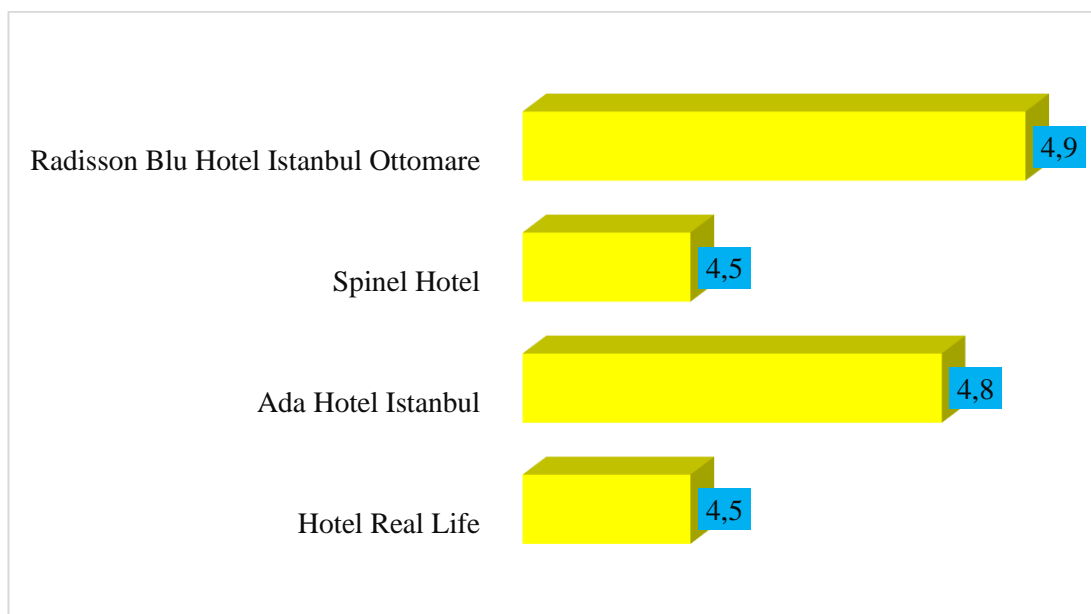

Рис.2.5. Рейтинг найкращих готелів Стамбулу для відпочинку з дітьми

У багатьох туристів Туреччина асоціюється зі «шведським столом» та нескінченним вживанням алкогольних напоїв. У Стамбулі є готелі, які готові надати такий же сервіс. Рейтинг складено на основі відгуків та оцінок інших мандрівників (рис.2.6).

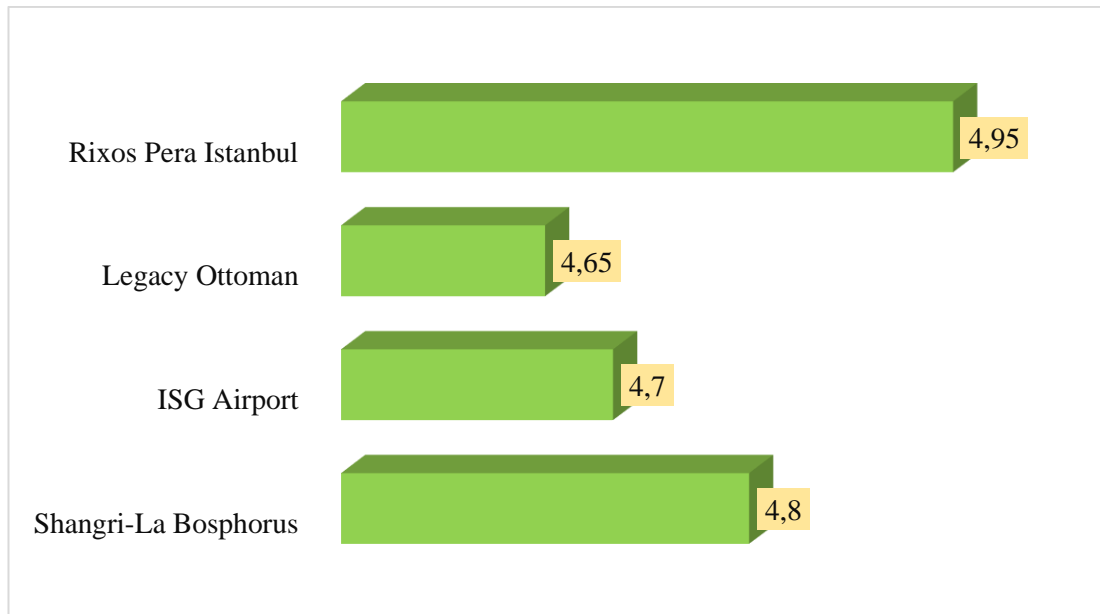

Рис.2.6. Рейтинг найкращих готелів «Все включено» в Стамбулі

Аналізуючи вище описане, можна зробити висновок, що сфера готельного бізнесу активно розвивається та сприяє розвитку різних видів туризму в регіоні.

Не менш важливою сферою для розвитку туризму є ресторанний бізнес.

Сьогодні ресторани Стамбула дотримуються традицій імперської культури, пропонуючи меню, інгредієнти, методи приготування їжі, дизайн та простір. Але, з іншого боку, з ефектом модернізації, вони по-новому інтерпретують традицію обслуговування, натомість, від типів продуктів до інгредієнтів із західним розумінням. Таким чином, особливо в Стамбулі, формується кулінарна культура, що поєднує в собі елементи різних кухонь та культур.

У місті безліч ресторанів, які пропонують своїм гостям найрізноманітніші страви, від класичної турецької кухні до ф'южн-страв.

Стамбул – справжній «рекордсмен» за кількістю «точок» закладів ресторанного господарства. Навіть знавцям важко сказати, скільки ресторанів, кафе, точок швидкої їжі працює в столиці і всі вони пропонують найсмачнішу їжу.

Місто налічує близько 20 тисяч закладів ресторанного господарства: ресторани, кафе, бари, кондитерські та вегетаріанські закусоchnі. У них широко представлена турецька кухня та страви інших народів світу. Більш дорогі заклади відрізняються чудовим виглядом з терас, авторським меню та вишуканим дизайном, у тому числі у східному стилі з візерунками та позолотою. У закладах простіше хоч і не зустрінете високого стилю, зате в них віє затишком, доброзичливістю, порції щедрі та смачні.

Можна відзначити, що послуги ресторанного бізнесу в Стамбулі мають певну значимість, оскільки нині відзначається суттєве зростання ринку ресторанного бізнесу. Заклади ресторанного господарства зосереджені в основному у великому місті.

Найважливішою складовою міжнародної туристичної індустрії є транспорт, який, будучи одним із ключових секторів економіки та драйверів її зростання, відіграє помітну роль у соціально-економічному розвитку та зміцненні внутрішніх міжрегіональних зв'язків.

Галузь громадського транспорту у місті дуже добре розвинена. Вибір транспорту у Стамбулі великий – це і трамвай, метро, пороми, автобуси, метробуси, долмуші та таксі. Стамбульський транспорт є дуже сучасним та комфортним. Пересуватися не завжди легко, бо, з одного боку, це одне з найбільш завантажених міст світу, а з іншого – його топографія ускладнює розвиток громадського транспорту.

Тим не менш, туристу в Стамбулі достатньо зрозуміти принцип побудови громадського транспорту і потім легко буде ним користуватися.

Трамваї, метро, фунікулер та пороми – найзручніші та найшвидші види громадського транспорту в Стамбулі.

Автобуси Стамбула не завжди зручні для туристів, адже часто переповнені місцевим населенням. До того ж їх маршрути пролягають на довгі відстані, що мандрівникам абсолютно ні до чого. Єдиний випадок, коли автобус справді доречний – це рух від аеропорту до готелю.

Стамбульські трамваї дають іноземцям чудову нагоду неспішно помилуватися містом. Зокрема, для туристів буде цікавим так званий історичний трамвай, рух якого пролягає через багато визначних пам'яток. Сьогодні подібний транспорт існує як у європейській, так і азіатській частині міста.

До речі, дістатися з однієї частини до іншої можна виключно на водному транспорті, адже Стамбул розділений могутнім Босфором. Поплавати на поромі варто хоча б для того, щоб помилуватися неймовірними пейзажами, що відкриваються водної гладі.

Метро у Стамбулі дуже велике та досить складне для туристів. Воно має 4 лінії, які не перетинаються між собою.

І, звичайно, у Стамбулі є звичні для вітчизняних туристів, маршрутки. Щоправда, називаються вони долмуші, але суть від цього не змінюється. Ці жовті мікроавтобуси так само хвацько ходять по вулицях турецького міста, підбираючи пасажирів прямо посередині руху.

Останнє стамбульське нововведення – IstanbulKart. Це ідеальний варіант для туристів, адже достатньо лише однієї карти, якою можна оплачувати проїзд усієї групи мандрівників.

Основне населення Стамбула – турки. Слід зазначити, що сама ця назва стала поширеною опісля проголошення Туреччини республікою в 1923 році – до того в суспільстві було поширене наймення османи. Мустафа Кемаль запропонував взяти назву «турки» (по-турецьки «тюрк») вважаючи, що це сприяє згуртуванню тюркомовних народів, а відповідно тому й республіку назвати Туреччиною. Таким чином в нову історичну епоху османи стали турками, а Османська імперія стала Турецькою республікою.

Стамбул по праву можна вважати одним з найдавніших міст, і протягом більшої частини своєї історії він входить до найбільших міст світу, маючи у своєму архіві загально визнане лідерство в цьому списку.

Стамбул є найбільшим містом Туреччини та Європи, п'яте місто світу за кількістю населення (станом на 2020 рік – 15,46 мільйона осіб).

У Європейській частині Стамбула, що об'єднує 25 округів, мешкає 2/3 населення міста. 1/3, що залишилася, – жителі 14 округів, розташованих в азіатській, або як її ще називають, Анатолійській, частині Стамбула.

Співвідношення числа чоловіків до жінок практично однакове, з мінімальною перевагою на користь чоловіків. Частка похилого покоління порівняно мала стосовно молоді: у турецьких сім'ях прийнято мати багато дітей, тому народжуваність значно перевищує рівень смертності.

Незважаючи на всі історичні процеси, якими багата турецька земля, переважна більшість населення Стамбула (98%) ідентифікують себе з турецьким етносом, хоча походження жителів міста-гіганта, через складні процеси міграції, дуже різноманітне і дозволяє називати турецьку столицю одним з найколеритніших міст в світі.

У наш час Стамбул із унікальним географічним розташуванням називають містом для життя. Створюючи можливості працевлаштування особам без певного місця проживання, Стамбул стрімко збільшує свою чисельність. До 1960-х років населення Стамбула налічувало 1,5 млн людей. Знадобилося всього 30 років, щоб кількість жителів зросла майже в 6 разів і становила 6,5 млн людей. Особливо вражаюче зростання населення спостерігалось у другій половині ХХ століття, населення міста з 1945 по 2000 рік збільшилося вдесятеро.

Зростання населення обумовлено:

- розширенням міських кордонів;
- великою кількістю трудових мігрантів з інших регіонів Туреччини, а також країн з низьким економічним розвитком (у 2018 році в Стамбулі було зареєстровано понад 327 тисяч іноземців);

- Стамбул посідає перше місце у світі за кількістю прийнятих біженців (майже 559 тис. осіб);
- лише 28% жителів міста народилися в ньому.

За даними Турецького статистичного інституту, за останні п'ять років чисельність населення Стамбула зросла на 6,4%, а у 2019 році – більш ніж на 450 тис. осіб, склавши 15,5 млн. жителів.

Сьогодні Стамбул – найбільш густонаселене місто Туреччини, на вулицях якого стає тісніше, ніж на московських. на 1 кв. км припадає 2480 чол./км².

Мегаполіс постійно розширюється, зливається з прилеглими областями та ущільнюється за рахунок будівництва висотних споруд.

Підсумовуючи вище описане, можна констатувати:

- для розвитку туризму є уся необхідна інфраструктура;
- щорічно спостерігається збільшення закладів готельної та ресторанної сфери;
- транспортна структура регіону представлена різними видами транспорту.

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ В СТАМБУЛІ

3.1. Розвиток культурно-пізнавального туризму в Стамбулі

За останнє десятиліття Стамбул став найбільш зростаючою туристичною територією світу. Туризм став однією з найважливіших сфер економіки у Стамбулі.

В Стамбулі сформувалися нові туристичні центри, які активно включившись у процеси глобалізації, розпочали відкриту боротьбу за ринкову частку з визнаними лідерами міжнародного туризму та демонструють свою конкурентоспроможність. Нарешті, саме тут спостерігається формування могутнього туристичного потенціалу, здатного надавати дедалі більше, а перспективі і вирішальний вплив в розвитку туризму у Стамбулі, регіоні, а й у інших регіонах світу.

Стамбул – найбільше місто Туреччини, головне торгове, промисловий та культурний центр, основний порт країни. Сьогодні Стамбул є великим туристським центром, що поєднує в собі основні передумови для організації успішної туристичної діяльності. Сукупність природно-кліматичних, економічних, цивілізаційних та культурних факторів сприяє зростаючій привабливості Стамбулу як туристичного центру.

Туристська привабливість цього мегаполісу обумовлена поєднанням різних напрямів туризму, сполучених у Стамбулі.

Важлива умова для розвитку культурно-пізнавального туризму – це туристи.

Туреччина встановила новий рекорд із доходів від туристичної галузі – понад \$46 млрд за підсумками 2022 року, це на 53,4% більше, ніж роком раніше, повідомляє газета *Hurriyet* з посиланням на дані Інституту статистики Туреччини (TUIK).

Загальний внесок подорожей та туризму у ВВП Туреччини з 2019 по 2021 рік (у мільярдах турецьких лір) наведено на рис.3.1.

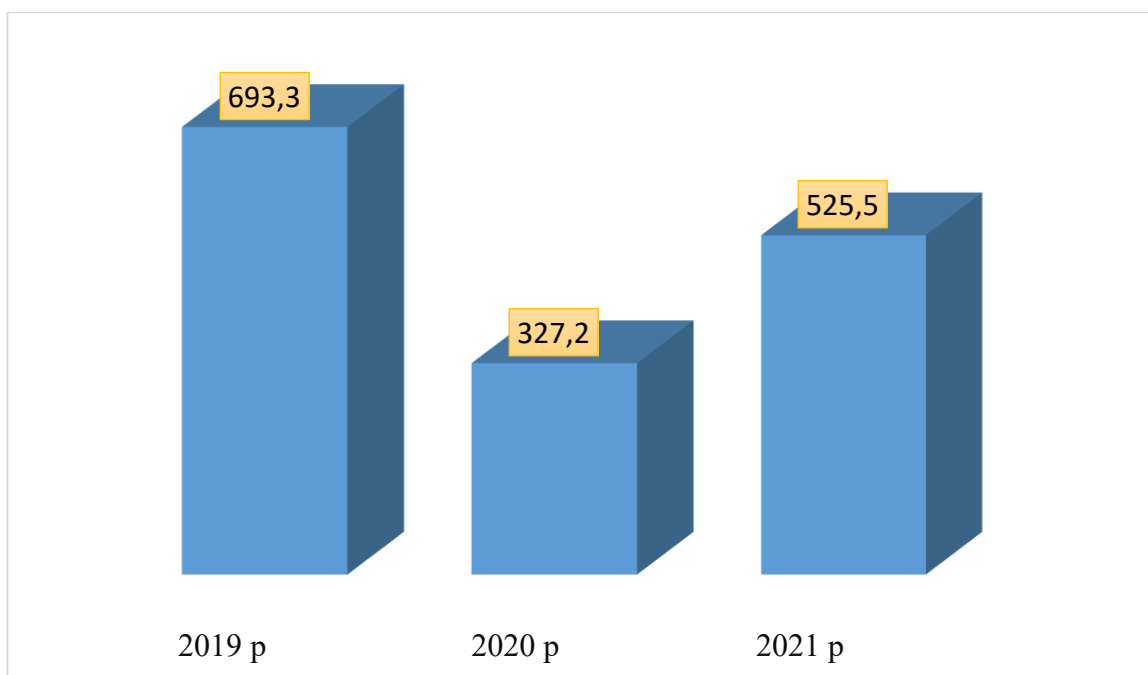

Рис.3.1. Загальний внесок подорожей та туризму у ВВП Туреччини з 2019 по 2021 рік

Загальний внесок подорожей та туризму у валовий внутрішній продукт (ВВП) у Туреччині частково відновився у 2021 році після різкого зниження першого року пандемії коронавірусу (COVID-19). Загалом подорожі та туризм у країні принесли, прямо чи опосередковано, 525 мільярдів турецьких лір у 2021 році. Хоча цей показник зріс майже на 61 відсоток порівняно з 2020 роком, він залишався нижчим від рівня, що існував до пандемії.

Стамбул посів 10-е місце за результатами опитування "Найкращий європейський напрямок у 2022 році", яке проводиться на сайті European Best Destinations. На голосування було висунуто 400 міст, а на сайті www.europeanbestdestinations.com було оголошено 20 найкращих місць для подорожей у Європі.

Головними особливостями Стамбула були визнані його найбагатша історія, що сягає корінням у глибоке минуле, культурна спадщина, що чудово збереглася, смачна традиційна кухня і мультикультурне середовище (рис.3.2)

Рис.3.2. Туристична інфографія Стамбулу

У 2021 році Стамбул був провідним напрямком у Туреччині за обсягом міжнародних туристичних прибутків. Загалом кількість тих, хто в'їжджає до цього міста в 2021 році, склала близько дев'яти мільйонів осіб, що майже вдвічі більше, ніж у перший рік пандемії коронавірусу (COVID-19), але залишається нижчим за показники, що існували до пандемії. Анталія була другим за величиною туристичним напрямом у 2021 році, з прибуттям близько 8,7 мільйонів осіб.

Тільки за перші сім місяців 2022 року обсяг іноземців, які прибули до Стамбула повітрям і морем, зріс на 160%. Вже у липні туристичний потік у Стамбулі досяг десятирічного максимуму. У чисельному вираженні йдеться про 1,8 мільйонів проти 1,1 мільйонів, які відвідали головне місто Малої Азії у липні 2021 року.

Близько 1,7 мільйона людей прилетіли до Стамбула літаком, цей показник виріс у два рази. Морських мандрівників побільшало на 900%, що означає, що на даний момент круїзи обрали близько 300 тисяч осіб. У той же час, весь туристичний потік у Туреччині досяг 130%.

Головними факторами, що вплинули на туристичну активність, є зняття санітарних обмежень, що діяли в 2020-2021 році, інфляція тири та євро, яка перенаправила туристів на більш доступні за ціною курорти, а також відновлення роботи круїзних лайнерів, пов'язане із завершенням робіт на лінії Мармарай яка пройшла дном Босфору. Для туристів приводом відвідати Стамбул також стала складна геополітична ситуація і використанням Стамбула як великого міжнародного хаба, звідки можна долетіти до будь-якого куточку світу.

За даними Міністерства туризму, доходи у сфері гостинності порівняно з минулим роком зросли на 190%, склавши 8,7 мільярда доларів.

Потік іноземних туристів до Стамбула у 2022 році зріс на 77 відсотків порівняно з роком раніше – до 16 млн 18 тис. 726 осіб. Такі дані наводить Управління культури та туризму Стамбула.

У 2021 році турецький мегаполіс відвідали 9 млн. 25 тис. 4 особи. Тим самим за рік турпотік до колоритного міста виріс на 6 млн 993 тис. 722.

Реєстрацію в Стамбульському аеропорту пройшли 11 млн 296 тис. 941, в аеропорту Сабіха Гекчен – 4 млн 470 тис. 890, в аеропорту Ататюрка-17 тис. 349 туристів, які прибули до міста авіатранспортом.

Крім того, в морському порту Тузла реєстрацію пройшли 21 тис. 741, в порту Зейтінбурну – 12 тис. 483, в порту Амбарли – 2 тис. 241, в порту Хайдарпаша – 9 тис. 182, порту Мармара – 251, порту Пендік, порту Сарайбурну – 15 тис. 783, порту Каракей – 171 тис. 247 іноземних туристів.

Якщо попереднього року більшу частину іноземних туристів у Стамбулі склали громадяни ФРН, то 2022 року найбільше мегаполіс відвідали росіяни. В атмосферному турецькому місті минулого року побувало 1 млн 495 тис. 24 громадян рф.

Далі йдуть громадяни Німеччини – 1 млн 237 тис. 314, громадяни Ірану – 1 млн 97 тис. 993 осіб.

До ТОП-10 країн турпотоку до Стамбулу минулого 2021 року також увійшли США – 717 тис. 107, Великобританія – 613 тис. 199, Франція – 567

тис. 475, Ізраїль – 473 тис. 563, Ірак – 423 тис. 945, Саудівська Аравія – 390 тис. 353, Кувейт – 388 тис. 926 туристів.

Минулого 2021 року з Мікронезії, Соломонових островів та Самоа до Стамбула прибуло по одному туристу.

У грудні минулого року в мегаполіс прибуло 1 млн 304 тис. 252 іноземних туристів, включаючи 178 тис. 859 громадян рф.

Потік туристів до Стамбула за місяцями 2022 року наведено на рис.3.3.

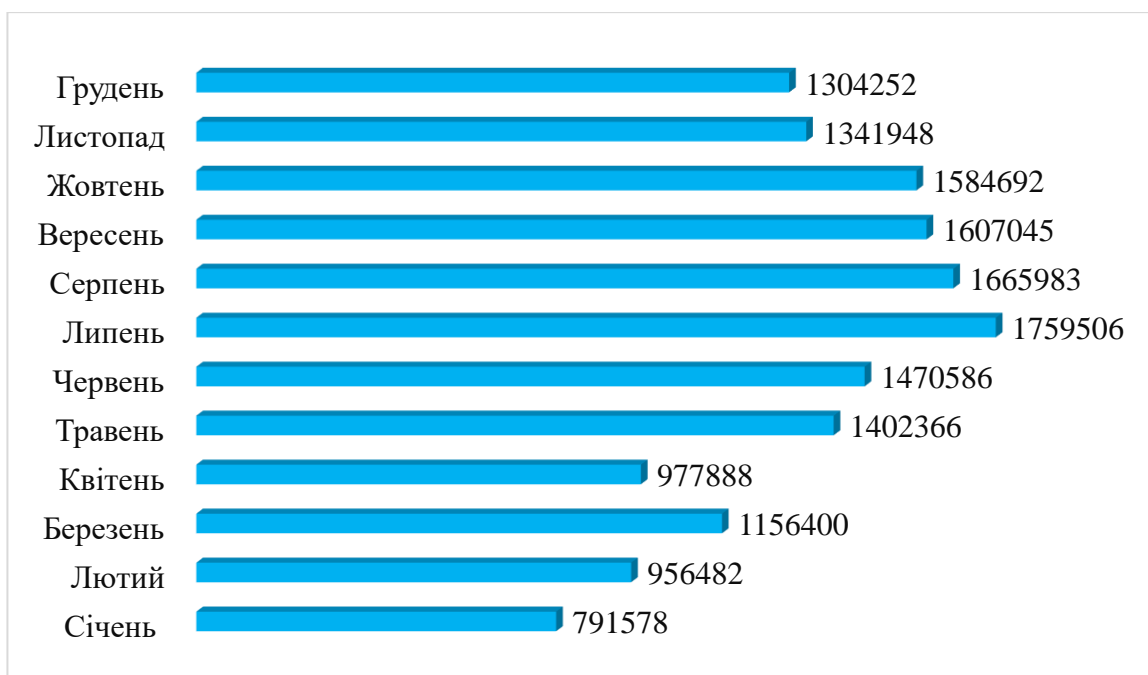

Рис.3.3. Потік туристів до Стамбула за місяцями 2022 року

У 2021 році музей Галатської вежі був найвідвідуванішим музеєм Стамбула серед музеїв, пов'язаних з Управлінням культури та туризму Туреччини. У тому році музей відвідало близько 752 тисяч відвідувачів. Археологічні музеї Стамбула посіли друге місце, досягнувши 214 тисяч відвідувачів.

Таким чином, бачимо що, індустрія туризму у Стамбулі розвивається стабільно. Ринок внутрішнього туризму продовжує зростати високими темпами, ринок в'їзного туризму стабілізується та набирає обертів.

3.2.Характеристика основних центрів культурно-пізнавального туризму в Стамбулі

Стамбул – провідний діловий та виробничий центр Туреччини. Місто, переважно відоме своїм історичним минулим як колишня столиця Візантії та Османської імперії, досі зберігає свою автентичну атмосферу.

Стамбул виділяється багатою культурною спадщиною: від 700-річних мечетей до чудових візантійських церков і цистерн. У місті гармонійно поєднується строкатість різнорідних культур.

Місто було задумане як місто його засновником Костянтином Великим. І з упевненістю можна сказати, що знаменитий імператор досяг цієї мети, адже Стамбул зберіг статус найбільшого мегаполісу Туреччини й досі.

Місто особливо добре для відвідування у квітні. Весна – ідеальний час, щоб насолодитися мальовничими видами Босфору та природою, що прокидається. Дегустація традиційних страв місцевої кухні, прогулянки старими східними базарами – унікальні враження, якими ви можете насолодитися в Стамбулі.

Лідуюче місце у сфері туризму Туреччини як і в багатьох інших країнах, займає культурно-пізнавальний туризм. У країні, чия історія налічує не одну тисячу років.

Поїздка до Стамбула – це величезна кількість пам'яток – замки, мечеті, парки, фортеці, музеї, фонтани та мости.

Стамбул володіє надпотужними культурно-історичними ресурсами. На території міста розташовано багато культурно-історичних об'єктів, занесених до списку Світової спадщини. Карту пам'яток Стамбула наведено на рис.3.4.

Рис.3.4. Карта пам'яток Стамбула

В Стамбулі зосереджено всі найвідоміші мечеті, палаці, фортеці та інші архітектурні пам'ятки. Саме Стамбул часто називають гастрономічною столицею світу, адже різноманітність місцевої кухні вражає уяву. Стамбул – це ідеальне місто для туризму, яке просто не може набриднути, адже щоразу воно відкривається з абсолютно нового боку [9,10,15,20,22,27].

Турецька культура – це екзотична суміш художніх традицій завойованих земель, кожен шар якого містить етнічні складності, лише щоб розвіяти ностальгію. Це суміш турецького, анатолійського, османського та західного впливів.

Місця, які найкраще передають місцевий колорит та обов'язкові до відвідування в Стамбулі:

Айя-Софія. Собор Святої Софії – мабуть, один з тих міських об'єктів, до якого туристи прямують мимоволі. Вже зовні краса Айя-Софії вражає, а масштаби захоплюють дух. У основній будівлі мечеті 9 вхідних воріт, а купол, чия висота 55,6 м і діаметр 31 метр, закріплений на чотирьох колонах. Їх

висота – майже 25 метрів. Собор Святої Софії знаходиться в історичному центрі, в районі Султанахмет, звідки пішки можна дістатись до інших визначних пам'яток.

Блакитна мечеть. Цей собор є найбільшим в Стамбулі і одним з наймасштабніших в Туреччині. Приїхати в Стамбул і не відвідати Блакитну мечеть – значить не побувати в Стамбулі взагалі. Вона знаходиться недалеко від Айя-Софії на площі Іподром. Блакитна мечеть відкрита для відвідувачів з 9 ранку до 9 всю тиждень, за винятком п'ятниці, адже цей день – священний для мусульман, тому потрапити сюди можна тільки після 3 годин дня. Вхід є безкоштовним, але слід пам'ятати, що Блакитна мечеть – діюча, тому потрібно одягатися відповідно.

Галатська вежа. Вирушаючи в Стамбул, деякі свідомо знайомі з вежею Галата. Це об'єкт – один з найвищих в місті, звідти відкривається неймовірний краєвид. Оглядовий майданчик з оглядом в 360 градусів дає можливість вивчити Стамбул з висоти пташиного польоту. З настанням ночі потрапити на вежу можна у випадку, якщо заздалегідь заплановано похід у ресторан або нічний клуб, які там знаходяться.

Палац Топкапи – це великий музей на сході Стамбулу. Османи називали його Палацом Щастя. Він також був визнаний об'єктом всесвітньої спадщини ЮНЕСКО в 1985 році. Палацовий комплекс розташований на Сарайбурну на горбистій місцевості, на найвищій точці біля моря, тому краєвид звідси стане незабутнім враженням.

Великий базар – перший у світі торговий центр, побудований у 15 столітті, досі залишається найбільшим критим базаром у світі, куди місцеві жителі та туристи приїздять за шопінгом. Гранд базар має 66 вулиць і майже 4000 магазинів. Тут можна придбати все необхідне, починаючи від широкого вибору сапфірів, золота, срібла, до християнських ікон, рукописних старовинних книг Корану та шкіряних курток, спецій і багато чого іншого.

Кухня. Вишукана турецька кухня бере початок у султанських палацах Османської імперії, де створювали свої рецепти кулінари найвищого класу.

Ресторани тут бувають на будь-який смак і гаманець. Поїсти можна як в найбільш елегантних ресторанах, так і в простих їдальнях. Ресторанні заклади зазвичай просторі, приємно обставлені і часто спеціалізуються або на м'ясі, або на рибі. Турки вважають, що дуже важливою є обстановка, в якій з'їдається кожна страва. Так, рибу слід їсти за столиком, біля води, а кебабом та іншими м'ясними стравами зазвичай насолоджуються разом з видом на сільську місцевість. Вперше кафе на відкритому повітрі з'явилися саме в Османській Туреччині, а в Європу цю ідею привіз австрійський посол при османському дворі, якому надзвичайно сподобалися відкриті кафе на берегах Босфору.

Аналіз головних туристичних об'єктів Стамбулу надано в таблиці 3.1 та Додатку Б.

Таблиця 3.1

Основні об'єкти для культурно-пізнавального туризму в Стамбулі

Об'єкт	Розташування, вартість та режим роботи
Галатська вежа та Галатський міст	Час роботи: 9:00-22:00. Вартість відвідин: 30 лір.
Башта Сапфір	Час роботи: 10:00-22:00. Вартість відвідин: 30 лір.
Дівоча вежа	Час роботи: самою вежею можна милуватися цілодобово з берега, ресторан всередині працює з 9:00 до 19:00. Вартість відвідування: дістатися до ресторану можна на кораблику (проїзд - 25 лір), Вхід до музею - 30 лір.
Босфор	Час роботи: цілодобово. Вартість відвідування: годинний тур Босфором обійдеться в 5 \$, тури з програмою та екскурсіями починаються від 20-30 \$. Гуляти по набережній – безкоштовно та безцінно.
Цистерна Базиліка	Час роботи: 9:00-17:30, перший день релігійних свят - з 13:00. Вартість відвідування: 20 лір
Палац Топкапи (рис.3.5)	Час роботи: щодня, крім вівторка, о 9:00; взимку каси припиняють роботу о 16:00, влітку – о 18:00. Вартість відвідування: 72 ліри + 42 ліри за відвідування гарему.
Музей невинності	Час роботи: 10:00-18:00 (крім понеділка). Четвер - з 10:00 до 21:00. Каса закривається о 17.30. Не працює по понеділках, 1 січня та у перші дні релігійних свят. Вартість відвідування: 25 лір + 5 лір аудіогід за бажанням.
Музей сучасного мистецтва	Час роботи: вівторок, середа, п'ятниця, субота - 10:00-18:00, четвер - 10:00-20:00, неділя - 11:00-18:00, у понеділок не працює.

	Вартість відвідування: 72 ліри
Стамбульський археологічний музей	Час роботи: з 09:00 до 19:00 Вартість: 30 лір
Монастир Хора (Kariye Müzesi)	Час роботи: з 9:00 до 19:30, з листопада по березень музей працює до 16:30. Вартість: 65 лір.
Палац Долмабахче (рис.3.6)	Час роботи: щодня з 9:00 до 16:00, крім понеділка Вартість квитків: палац – 60 лір, гарем – 40 лір, комплексний – 90 лір.
Палац Бейлербей	Час роботи: листопад-березень - 9:00 - 16:30, квітень-жовтень - 9:00 - 17:00, щодня, крім понеділків та деяких святкових днів Вартість квитків: 40 лір, діти до 6 років безкоштовно
Палацовий комплекс Йилдиз	Час роботи: листопад-березень - 9:00 - 16:30, квітень-жовтень - 9:00 - 17:00, щодня, крім понеділків та деяких святкових днів Вартість квитків: 40 лір, діти до 6 років безкоштовно
Фортеця Едікуле	Час роботи: з 08:30 - 18:00. Нд - вихідний. Джерело: https://spbinteres.ru/dostoprimechatelnosti-stambula.html
Музей турецького та ісламського мистецтва (Türk ve İslam Eserleri Müzesi)	Час роботи: з 09:00 - 17:00. Пн - вихідний Вартість: 50 лір
Музей килимів	Час роботи: з 09:00 до 16:00. Пн - вихідний.
Блакитна мечеть (рис.3.7)	Час відвідування обмежений розкладом молитов. Для туристів залишаються вільними три тимчасові проміжки: 8:30 - 12:30; 14:00 - 16:30; 17:45 - 18:30. П'ятниця є священним днем для мусульман, тож Блакитна мечеть у Стамбулі відкривається о 13:30. Вартість безкоштовно

Рис.3.5. Палац Топкапи в Стамбулі

Рис.3.6. Палац Долмабахче в Стамбулі

Рис.3.7. Блакитна мечеть в Стамбулі

Отже, бачимо що об'єктів культурно-пізнавальний туризму в Стамбулі досить багато та може активно розвивається у місті.

3.3. Проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі

Індустрія міжнародного культурно-пізнавального туризму сформувала стереотипи міст своєрідних культурно-туристичних символів. Стамбул – ідеальне місто для туризму. У місті багато популярних туристичних об'єктів, які ще не отримали яскраво прописаного «бренду-кліше» та їх унікальні особливості знаходяться в даний час на стадії виявлення та осмислення.

Велика кількість природної краси та пам'яток, своєрідна культура, що йде з давніх часів історія, етнографічне різноманітність – все це робить Стамбул винятково привабливим містом для туристів.

Стамбул цікавий представникам багатьох країн світу, але існують проблеми розвитку туризму.

Враховуючи те, що влада впроваджує активну програму щодо розвитку культурно-пізнавального туризму, Стамбул все одно стикається з проблемами, які заважають досягти поставлених цілей всієї країни.

Незважаючи на всі успіхи туристичної галузі Стамбулу, існує маса недоліків, які стримують розвиток культурно-пізнавального туризму: мала кількість засобів колективного розміщення економічної та середньої цінової категорії з сучасним рівнем комфорту; нерозвиненість транспортної інфраструктури; низька якість та пропускна спроможність автомобільних доріг, висока сезонна циклічність попиту на більшість туристичних програм; відсутність клієнтоорієнтованої політики управління установами культури, необхідність модернізації їх послуг; недостатнє просування туристичного продукту; низька поінформованість про туристичні можливості Стамбулу.

Сьогодні створює складності у розвитку сфери туризму. Існує нескінченна кількість ризиків та великий обсяг робіт під час організації культурно-пізнавального туризму. Постійними є сперечання між прагненням влади зберегти історичні та культурні цінності та тенденцією витіснення культурно-пізнавального туризму пляжними турами з системою «Все включено» [23].

Зниження доходів від туризму дуже вплинуло на поведінку місцевого населення до туристів. Вони стали більш нав'язливими, що почало «відвертати» туристів. Хоча й завжди вважали турецький народ гостинним.

Не менш важливою проблемою виступає проблема міжетнічних конфліктів. Внутрішньополітичне життя Туреччини проходить «під знаком» курдської проблеми і також є вразливим фактором для розвитку туризму. Проте політичні проблеми Туреччини не обмежуються лише сепаратизмом Курдистану. У 2013 р. було організовано численні акції протесту опозиції у Стамбулі та інших містах. Факт раптового виникнення та розвитку масових протестів говорить про те, що в турецькому суспільстві не все гаразд.

Крім цього, слабким місцем Туреччини у конкурентній боротьбі на міжнародному туристському ринку є недостатньо висока якість послуг,

пов'язана не тільки з недостатньою кваліфікацією персоналу на туристських підприємствах, але й з безпекою туристів, яка є одним із найважливіших пріоритетів у туризмі. У зв'язку з цим вивчення цієї проблеми необхідно для забезпечення регіональної безпеки, економічної та геополітичної стабільності країни.

Для підвищення рівня безпеки туристів на території країни турецька влада вживає певних заходів, наприклад, створення туристської поліції, відкриття цілодобового Центру допомоги туристам та call-центрів, проте багато проблем зберігаються.

Сучасна політика турецького уряду у сфері туризму та діяльність туристських організацій спрямована на вирішення проблеми сезонної та територіальної нерівномірності туристичного потоку. Деякі туристичні центри Туреччини під час сезону максимально завантажені та зазнають серйозних екологічних проблем, тоді як інші регіони майже не освоєні туристами, що веде до їхнього економічного та матеріально-технічного відставання.

У активний туристичний сезон виникає, так звана, транспортна проблема. Окрім, посиленого руху пасажирів, зростають товарні перевезення. Це питання підлягає вирішенню, але потрібно приділити йому більш уваги.

Стамбульський в'їзний туризм характеризує сезонність. Але враховуючи велику кількість історико-культурних пам'яток у місті, то інфраструктура функціонує протягом усього року, загалом на туризм у Туреччині сезонність не надає серйозного впливу.

Через геологічні характеристики території країни, її топографії та клімату в Туреччині часто трапляються природні катастрофи. Серед цих природних катастроф найбільше шкоди та руйнувань завдають землетрусу. Однак крім землетрусів Туреччина схильна також до повеней і зсувів. Стихійні лиха є особливою небезпекою, оскільки контролюються людьми на відміну інших чинників, що обмежують розвиток туризму та інших сфер життя.

Однією з найсерйозніших загроз для продовження успішного розвитку туризму в Стамбулі є конкуренція, що зростає на ринку міжнародних туристичних послуг.

Головною проблемою у сфері туризму усього світу, у тому числі й Туреччини, на сьогодні є наслідки COVID-19. Сфера туризму одна з найбільш постраждалих від коронавірусу і майже зовсім перестала функціонувати. У період кризи бізнес, культурні, екскурсійні, оздоровчі й релігійні тури були повністю скасовані.

Стамбул має значний потенціал для розвитку туризму завдяки мальовничим краєвидам, історичній та архітектурній спадщині та санаторно-лікувальним закладам. Саме тому необхідно розробити нові туристичні продукти та вдосконалити вже існуючі, враховуючи вимоги мінливого ринку туристичних послуг.

Напрямами вдосконалення розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі мають стати:

- підвищення якості та конкурентоспроможності туристського культурно-пізнавального продукту на внутрішньому та світовому ринках;
- капітальне будівництво, реконструкція та модернізація інфраструктури створених туристичних культурно-пізнавальних об'єктів;
- застосування сучасних маркетингових інструментів для формування пропозиції туристських послуг відповідно до потреб реальної та цільової аудиторії покупців;
- розробка та впровадження плану заходів щодо створення сприятливих умов для розвитку конкуренції у сфері туристичної діяльності;
- рішення проблеми транспортної доступності об'єктів туризму, включаючи організацію під'їзних шляхів та паркувальних місць для туристичних автобусів та особистого транспорту індивідуальних туристів;
- вдосконалення державної підтримки туризму та створення сприятливих умов для розвитку туристичної індустрії;

- вдосконалення розвитку туристичної інфраструктури та формування доступного та комфортного туристичного середовища.

У зв'язку зі складною та мінливою обстановкою у світі та тяжкою економічною ситуацією важливо розвивати міжнародний туристичний бізнес, як третинний сектор промисловості.

ВИСНОВКИ

Культурне самовираження народу завжди викликає інтерес. Культурна спадщина різних народів світу завжди спонукала туристів до різноманітних туристських мотивів.

Туризм – найкращий спосіб знайомства з іншою культурою. Гуманітарне значення туризму полягає у використанні його можливостей для розвитку особистості, його творчого потенціалу, розширення горизонту знань. Прагнення знання завжди було невід’ємною рисою людини. Поєднання відпочинку з пізнанням життя, історії і культури іншого народу – одне із завдань, яке повною мірою здатне вирішувати туризм. Побачити світ на власні очі, почути, відчувати – важливі частини відновної функції туризму, вони несуть у собі великий гуманітарний потенціал. Ознайомлення з культурою та звичаями іншої країни збагачує духовний світ людини.

Давно виділився і став самостійним такий вид туризму, як культурно-пізнавальний. Це туризм, спрямований на ознайомлювальні цілі. Програми такого туризму засновані на знайомстві та вивченні культурної та природної спадщини людства у всій його різноманітності. Він включає поїздки і подорожі з пізнавальними цілями.

При відвідуванні іншої країни туристи сприймають загалом культурні комплекси, складовою яких є природа. Атрактивність культурних комплексів визначається їх художньою та історичною цінністю, модою та доступністю по відношенню до місць попиту.

У культурі однаковість неприпустима. Регіон, який бажає стати популярним туристським напрямком, повинен мати унікальні культурні комплекси і пропонувати їх на туристичний ринок, одним з таких регіонів у світі є місто Стамбул.

Стамбул – найбільше місто в Туреччині, головний торговий, культурний та промисловий центр країни. Цьому місту з найдавнішою історією є чим похвалитися і здивувати.

За останнє десятиліття Стамбул став найвідомішою туристичною територією світу. Туризм став однією з найважливіших сфер економіки у Стамбулі. Сукупність природно-кліматичних, економічних, цивілізаційних та культурних факторів сприяє зростаючій привабливості Стамбулу як туристичного центру.

Стамбул представляє важливий туристичний напрям світу для в'їзного туризму, що стрімко йде вгору. Державна туристична політика спрямована на подальший розвиток як традиційних, так і нових видів туризму в країні, реалізацію планів, розроблених на довгострокову перспективу, збереження природних та історико-культурних туристичних об'єктів, залучення уваги іноземних туристів з пізнавальними, лікувально-оздоровчими, екскурсійними та іншими цілями, всебічну підтримку й стимулювання розвитку підприємницької активності у сфері туризму, перетворення його в потужний сектор економіки країни й підвищення конкурентоспроможності Туреччини на світовому туристичному ринку.

Історичне минуле Стамбулу, чудова культура, величезна територія, багаті туристичні ресурси та зростаюча міжнародна популярність останніми роками приваблюють все більше іноземних туристів.

У 2021 році Стамбул був провідним напрямком у Туреччині за обсягом міжнародних туристичних прибутків. Загалом кількість тих, хто в'їжджає до цього міста в 2021 році, склала близько дев'яти мільйонів осіб, що майже вдвічі більше, ніж у перший рік пандемії коронавірусу (COVID-19), але залишається нижчим за показники, що існували до пандемії.

Тільки за перші сім місяців 2022 року обсяг іноземців, які прибули до Стамбула повітрям і морем, зріс на 160%. Вже у липні туристичний потік у Стамбулі досяг десятирічного максимуму. У чисельному вираженні йдеться про 1,8 мільйонів проти 1,1 мільйонів, які відвідали головне місто Малої Азії у липні 2021 року.

На основі проведеної оцінки стану та перспектив розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі можна виділити перспективні напрями

розвитку: розробка комплексу заходів, спрямованих на підвищення безпеки в'їжджають туристів; нерозвиненість інфраструктури навколо території розташування об'єктів культурно-пізнавального туризму; розвитку культурно-пізнавального туризму включають розробку турів, що включатимуть відвідування невідомих широкому колу туристів об'єктів культурної спадщини, та розширення географії культурного туризму.

РЕЗЮМЕ

Старенченко Анна Юрїївна

КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ В СТАМБУЛІ

Дипломна робота присвячена дослідженню культурно-пізнавальному туризму в Стамбулі. Мета роботи – дослідити проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі. Завдання роботи: проаналізувати зародження та розвиток культурно-пізнавального туризму в світі; проаналізувати основні особливості культурно-пізнавального туризму; оцінити ресурсний потенціал Стамбулу для розвитку культурно-пізнавального туризму; проаналізувати розвиток культурно-пізнавального туризму в Стамбулі; охарактеризувати основні центри культурно-пізнавального туризму в Стамбулі; проаналізувати проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі. Об'єктом дослідження є культурно-пізнавальний туризм як вид туризму, а предметом дослідження виступають проблеми та перспективи розвитку культурно-пізнавального туризму в Стамбулі. У ході виконання дипломної роботи були використані методи абстрактно-логічний та системного аналізу, графічний та статистичний, економіко-математичний та анкетний метод. В дипломній роботі розкрито сутність перспективних видів туризму в Стамбулі та основні міжнародні потоки в місті.

Ключові слова: культурно-пізнавальний туризм, туристична привабливість, туристичні об'єкти.

RESUME

Starenchenko Anna Yuriyivna

CULTURAL AND EDUCATIONAL TOURISM IN ISTAMBUL

The thesis is devoted to the study of cultural and educational tourism in Istanbul. The purpose of the work is to investigate the problems and prospects of the development of cultural and educational tourism in Istanbul. The task of the work: to analyze the origin and development of cultural and educational tourism in the world; to analyze the main features of cultural and educational tourism; evaluate the resource potential of Istanbul for the development of cultural and educational tourism; to analyze the development of cultural and educational tourism in Istanbul; describe the main centers of cultural and educational tourism in Istanbul; to analyze the problems and prospects of the development of cultural and educational tourism in Istanbul. The object of the research is cultural and cognitive tourism as a type of tourism, and the subject of the research are the problems and prospects of the development of cultural and cognitive tourism in Istanbul. The methods of abstract-logical and systematic analysis, graphic and statistical, economic- mathematical and questionnaire method. The thesis reveals the essence of promising types of tourism in Istanbul and the main international trends in the city.

Keywords: cultural and educational tourism, tourist attraction, tourist objects.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов В. В., Тонкошкур М. В. Історія туризму: Підручник. Харків: ХНАГХ, 2005. 312 с.
2. Археологічні пам'ятки та їх використання в туристичній діяльності. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/arheol_tourism.htm (дата звернення: 24.03.2023).
3. Божко Л. Д. Культурний туризм: від старого змісту до нової концепції *Культура України. Серія : Культурологія*. 2016. Вип. 52. С. 90-102.
4. Божко Л.Д. Культурний туризм як важливий чинник соціальнокультурного розвитку регіонів України. *Культура України*. 2011. Вип.32. С. 3–10.
5. Ван Циншен Історико-культурний туризм і розвиток туристичних міст. URL: <http://infotour.in.ua/vancinshen.htm> (дата звернення: 25.03.2023).
6. Вербицька П. Сутність поняття "культурний туризм" у сучасному науковому дискурсі *Hist. and Cultural Studies*. 2020. 7, № 1. С. 12-16.
7. Всесвітня організація туризму. URL: www.unwto.org (дата звернення: 25.03.2023).
8. Галасюк С. С., Нездоймінов С. Г. Організація туристичних подорожей та екскурсійної діяльності: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 178 с.
9. Єремія Г. Особливості розвитку туризму в Туреччині. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2013. №. 43 (2). С. 34-38.
10. Зінченко В. А. Актуальні питання філософського осмислення туризму *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Історія, економіка, філософія*. 2021. Вип. 26. С. 102-106.
11. Матвієнко Н. Тенденції розвитку туризму Туреччини. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія*. 2013. №. 1. С. 53-56.

12. Мельник А.В., Чир Н.В. Туристична індустрія України: міжнародна конкурентоспроможність та національні пріоритети. *Концептуальні проблеми розвитку сучасної гуманітарної та прикладної науки: матеріали IV Всеукраїнського науково-практичного симпозиуму* (м. Івано-Франківськ, 15 травня 2020 року). Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила, 2020. С. 122-128.
13. Михайліченко Г., Клімова А. Світовий туристичний ринок: трансформації після пандемії. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2020. Т. 2. С. 21-37.
14. Мурза А. В., Новикова В. І. Суть культурно-пізнавального туризму та його рекреаційні ресурси. *Рекреаційні ресурси та послуги гостинності в регіонах України: матер. IV Всеукр. Інтернет-конф.* (24 травня 2019 р., м. Черкаси). Чабаненко ЮА, 2019. С. 86-93.
15. Насідка А. О., Новикова В. І. Поняття «культурно-пізнавальний туризм» та притаманні йому рекреаційні ресурси. *Актуальні проблеми природничих та гуманітарних наук у дослідженнях молодих учених «Родзинка–2018»/XX Всеукраїнська наукова конференція молодих учених*. 2018. С. 143-146.
16. Неосязний Стамбул: швидке побачення з найеклектичнішим містом світу. URL: <https://www.unian.ua/tourism/impression/10741911-neosyazhniy-stambul-shvidke-pobachennya-z-nayeklektichnishim-mistom-svitu.html> (дата звернення: 24.03.2023).
17. Никига О. Пізнавальний туризм: сутність та особливості організації. *Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України: матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф.* (18-19 травня 2017 р., м. Львів). Львів. 2017. С. 81-84.
18. Патійчук В. О., Павловська Т. С., Ціпошук С. А. Перспективи розвитку міжнародного туризму в Туреччині. *EDITORIAL BOARD*. 2020. С. 204.

- 19.Посохов І. С. "Історичні реконструкції" як форма культурно-пізнавального туризму: теоретичні аспекти. *Географія та туризм*. 2014. Вип. 28. С. 103-112.
- 20.Романуха О. М. Розвиток культурно-пізнавального туризму в Україні в умовах поширення пандемії COVID-19. *Наукові записки НаУКМА. Історія і теорія культури*. 2022. Т. 55. №. 1. С. 61-69.
- 21.Стамбул туристичний. Що варто відвідати? URL: <https://travel-tours.com.ua/stambul-turistichnij-shho-varto-vidvidati/>(дата звернення: 24.03.2023).
- 22.Худавердієва В. А. Культура та туризм як складова частина історико-культурної спадщини в умовах глобалізації та Євроінтеграції. *Український мистецтвознавчий дискурс*. 2022. С. 56-63.
- 23.Що подивитись у Стамбулі – ТОП-20 визначних місць. URL: <https://otpusktime.com/uk/krainy/shho-podyvyty-s-u-stambuli/>(дата звернення: 24.03.2023).
- 24.Акпınар Е. Türkiye'nin Dünya Mirasi Listesi'ndeki Yerive Yenibir Aday Önerisi. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 2007. № 1.
- 25.Mawby R. I., Ozascilar M., Ziyalar N. Risk, safety and security among visitors to Istanbul. *Tourism and Hospitality Research*. 2021. Т. 21. №. 1. С. 61-72.
- 26.The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. The World Economic Forum. P. 65. URL: http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf (дата звернення: 15.03.2023).
- 27.Tourism Competitiveness Report 2009-2019. World Economic Forum. URL:http://www3.weforum.org/docs/WEF_TTCR_2019.pdf (дата звернення: 15.03.2023).
- 28.20 місць, які варто відвідати в Стамбулі. URL: <https://tripmydream.ua/media/podborki/20-mest-kotorye-stoit-posetit-v-stambule>(дата звернення: 24.03.2023).

ДОДАТКИ

Додаток А

Головні визначальні пам'ятки Стамбулу для розвитку культурно-пізнавального туризму

Рис.А.1. Блакитна мечеть

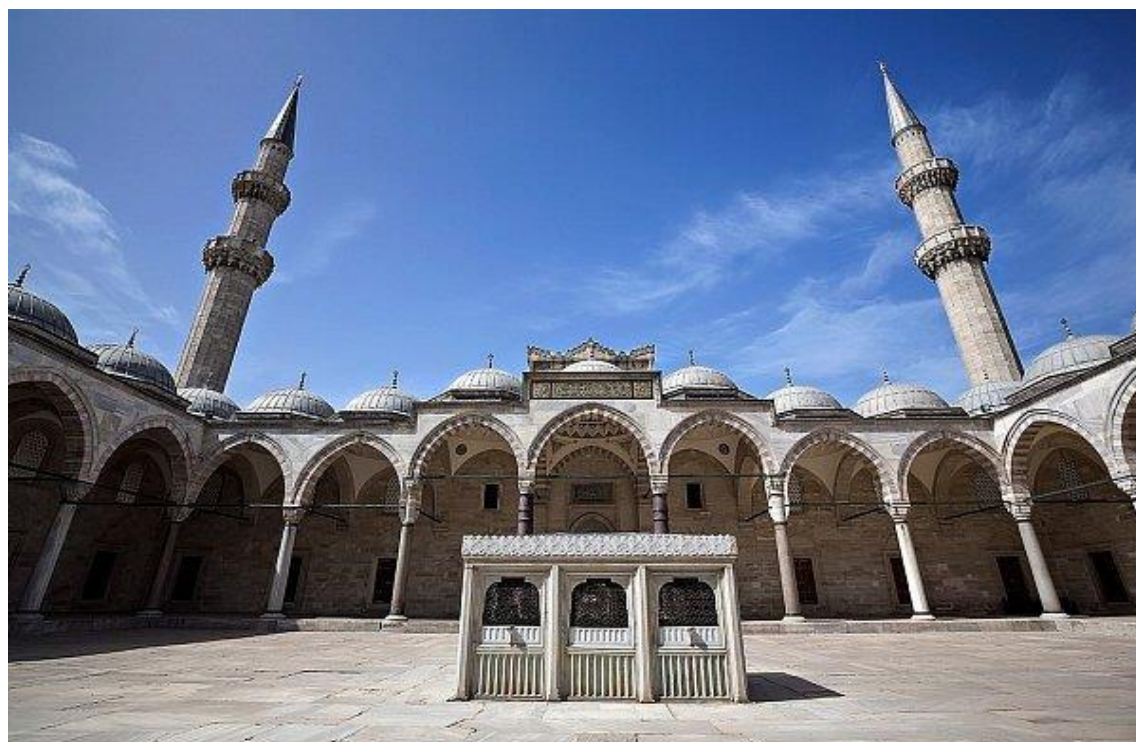

Рис. А.2. Мечеть Сулеймані в Стамбулі

Рис.А.3. Церква Св. Ірини

Рис. А.4. Площа Іподром

Рис. А.5. Палац Топкапи у Стамбулі

Рис. А.6. Палац Топкапи у Стамбулі (кімната повелителя)

Рис. А.7. Цистерна Базиліка в Стамбулі

Рис. А.8.Галатська Вежа

ДОДАТОК Б

Головні туристичні об'єкти Стамбулу

Назва	Особливості
Галатська вежа та Галатський міст	<p>Час роботи: 9:00-22:00. Вартість відвідин: 30 лір. Чому варто завітати: бо це візитна картка Стамбула. А який вигляд відкривається згори! Але якщо ти, як і я, не фанат черг і тісних проходів, можна насолодитися нею зовні. А разом і погуляти по затишних вуличках навколо і придбати сувенірів.</p>
Башта Сапфір	<p>Час роботи: 10:00-22:00. Вартість відвідин: 30 лір. Історія: найвищий оглядовий майданчик у Туреччині було відкрито навесні 2001 року на висоті 238 метрів у вежі Сапфір (діловий центр міста).</p> <p>Чому варто відвідати: варто піднятися нагору на застланій оглядовий майданчик та побачити, можливо, один із найкращих панорамних видів у своєму житті. Приїжджай на заході сонця, щоб захопити денне та вечірнє місто. Повір, масштаби тебе здивують!</p>
Дівоча вежа	<p>Час роботи: самою вежею можна милуватися цілодобово з берега, ресторан всередині працює з 9:00 до 19:00. Вартість відвідування: дістатися до ресторану можна на кораблику (проїзд - 25 лір), Вхід до музею - 30 лір. Сайт: http://www.kizkulesi.com.tr/.</p> <p>Історія: Дівоча башта – один із головних символів міста та натхнення для багатьох творчих людей. Її історія налічує 2500 років. Є безліч легенд походження вежі, але сама ходова версія для туристів звучить так: імператор мав доньку, і їй передбачили смерть від укусу змії в день 18-річчя.</p> <p>Імператор збудував для дочки цілу вежу там, де немає змії — посеред Босфору. Принцеса жила в ув'язненні всі роки, і настав день її повноліття. Батько, задоволений тим, що обманув пророцтво, привіз у подарунок дочці кошик екзотичних фруктів, проте підступна змія змогла пробратися туди і вкусила принцесу. Вона померла на руках у імператора, як і пророкував провидець.</p>

	<p>Чому варто відвідати: щоб поринути у неспішний ритм життя азіатського району Üsküdar, випити традиційного чорного чаю (3 лір), розташувались на колоритному килимі прямо на набережній, і насолодитися видами Босфору та романтичної вежі.</p> <p>Від відвідування цього місця в західний час залишаться яскраві спогади! Заодно прогуляйся набережною. Район консервативний, не варто одягати короткі спідниці та виявляти неповагу до культури та релігії місцевих жителів.</p>
Босфор	<p>Час роботи: цілодобово.</p> <p>Вартість відвідування: годинний тур Босфором обійдеться в 5 \$, тури з програмою та екскурсіями починаються від 20-30 \$. Гуляти по набережній – безкоштовно та безцінно.</p> <p>Історія: протока між Європою та Малою Азією, що з'єднує Чорне та Мармурове моря. За всієї своєї романтичності — важлива транспортна магістраль. Згідно з популярною легендою, Босфор отримав свою назву завдяки дочці найдавнішого грецького царя.</p> <p>Вона була коханою Зевса, який перетворив її на корову, щоб уникнути гніву своєї законної дружини. Дівчина стрибнула в сині води з надією на порятунок, а протоку назвали на її честь Босфором, що в перекладі з грецької означає «коровий брід».</p> <p>Чому варто відвідати: бо Босфор — душа і серце міста! Вода ніби має свій настрій і залежно від нього змінює колір від холодного, насиченого синього до блакитно-смарагдового. Течія Босфору називають «бісовою» через його стрімкість. А чайки! Їхній політ захоплює і дає відчуття справжньої свободи! Візьми тур Босфором або просто покататися на громадському поромі в будь-якому напрямку, витончено попиваючи турецький чай з тієї самої інстаграмної стаканчика.</p>
Головні мечеті Стамбула -Блакитна мечеть, собор Святої Софії, Сулейманія	<p>Час роботи: залежить від розкладу молитов, релігійних свят та пори року.</p> <p>Вартість відвідування: Блакитна мечеть, Сулейманія – безкоштовно, вхід у музей у соборі Святої Софії – 72 ліри.</p> <p>Сайт: https://muze.gen.tr/muze-detay/ayasofya, http://www.sultanahmetcamii.org.</p> <p>Історія: всі три мечеті – яскраві представники ісламської турецької архітектури. Наполегливо рекомендую взяти гіда і послухати найбагатшу історію мечетей у всіх подробицях, бо це беззаперечний must visit.</p> <p>Чому варто відвідати: щоб ахнути від масштабів, зовнішнього та внутрішнього оздоблення, зловити на тілі мурашки від молитов, що лунають луною з різних боків, і в принципі захопитись ставленням до релігії у місцевих жителів. На окрему увагу заслуговують сам район, де розташовуються мечеті, і оглядовий майданчик біля мечеті. Сулейманія - види звідси приголомшливі!</p>

Цистерна Базиліка	<p>Час роботи: 9:00-17:30, перший день релігійних свят - з 13:00. Вартість відвідування: 20 лір. Сайт: http://yerebatansarnici.com. Історія: будівництво почалося аж у 300-і роки за імператора Костянтина з метою зберігання великого об'єму води на випадок посухи або облоги міста. Площа цистерни - 9800 кв. метрів і має ємність на 100 000 тонн для зберігання води. Загалом у Стамбулі знайдено понад 40 цистерн, але ця – must see!</p> <p>Чому варто відвідати: цистерну часто порівнюють із палацом: усередині височіють 336 колон, які разом із освітленням виглядають справді велично. Місце дуже атмосферне. Голова горгони Медузи додається бонусом.</p>
Палац Топкапи	<p>Час роботи: щодня, крім вівторка, о 9:00; взимку каси припиняють роботу о 16:00, влітку – о 18:00. Вартість відвідування: 72 ліри + 42 ліри за відвідування гарему (≈ 1300 руб.). Сайт: https://muze.gen.tr/muze-detay/topkapi. Історія: палац, збудований у 1479 році, був не лише резиденцією османських султанів, а й адміністративним та освітнім центром держави. Назва перекладається як «гарматні ворота», оскільки щоразу, коли султан залишав свою розкішну резиденцію, мав лунати гарматний постріл. Тут розташовується найбагатша виставка експонатів, що належали правителям різних історичних періодів.</p> <p>Чому варто відвідати: щоб побачити палац, що займає площу близько 700 000 квадратних метрів, більшу частину якого відведено під Королівські сади. Двір складається з двох основних організацій: Зовнішнього палацу (Bîrûn) та Внутрішнього палацу (Enderûn), знаменитий гарем був частиною останнього. Дорого-багато, все як ти любиш</p>
Музей невинності	<p>Час роботи: 10:00-18:00 (крім понеділка). Четвер - з 10:00 до 21:00. Каса закривається о 17.30. Не працює по понеділках, 1 січня та у перші дні релігійних свят. Вартість відвідування: 25 лір + 5 лір аудіогід за бажанням Сайт: https://tr.masumiyetmuzesi.org. Історія: Музей невинності - це і роман, і музей, створені знаменитим турецьким письменником та нобелівським лауреатом Орханом Памуком. Спочатку письменнику на думку спала ідея створити музей старовинних речей, кожна з яких нагадувала б щасливі моменти і переносила в певні етапи життя.</p>

	<p>Він викупив стару будівлю, відреставрував її і паралельно почав писати роман — найкрасивішу історію кохання Кемаля і Фюсун, на яку його навіть надихали куплені на блошиних ринках дрібниці. Оформлення музею та написання роману були щільно взаємопов'язані, роман було видано 2008 року, а музей відкрито 2012 року. Колекція музею збиралася понад 15 років!</p> <p>Чому варто відвідати: тому що такого чуттєвого, особистого музею, що викликає трепет, ти більше не знайдеш. Памук ніби вселив життя, все своє кохання і гіркоту в ретельно зібрані речі. Серед експонатів представлені речі головних героїв роману (можна навіть побачити кілька тисяч недопалків, які викурила Фюсун). Кожен стенд присвячений окремому розділу роману. Просто приходь і відчуй цю ностальгічну атмосферу.</p>
Музей сучасного мистецтва	<p>Час роботи: вівторок, середа, п'ятниця, субота - 10:00-18:00, четвер - 10:00-20:00, неділя - 11:00-18:00, у понеділок не працює.</p> <p>Вартість відвідування: 72 ліри</p> <p>Сайт: https://www.istanbulmodern.org.</p> <p>Історія: спроби відкрити це культове місце велися з 1987 року, але вдалося їх реалізувати лише 2004 року. Музей встиг розташуватися на колишньому митному складі в районі Karaköy, перекочувати в тимчасовий простір у BeYOğlu (місце розташування в даний момент), щоб через три роки перебраться в задуману, нову будівлю на березі Босфору, спроектовану Ренцо Піано.</p> <p>Чому варто відвідати: щоб зрозуміти, що Стамбул — це не лише історія, а й багаті колекції мистецтва місцевих і зарубіжних художників.</p> <p>Фотографія, дизайн, архітектура медіа, кіно, перформанс, література — топові представники турецької арт-сцени гордо несуть культурну самобутність Туреччини всередині країни та в міжнародне мистецьке середовище.</p>
Музей сучасного мистецтва	<p>Час роботи: вівторок, середа, п'ятниця, субота - 10:00-18:00, четвер - 10:00-20:00, неділя - 11:00-18:00, у понеділок не працює.</p> <p>Вартість відвідування: 72 ліри</p> <p>Сайт: https://www.istanbulmodern.org.</p> <p>Історія: спроби відкрити це культове місце велися з 1987 року, але вдалося їх реалізувати лише 2004 року. Музей встиг розташуватися на колишньому митному складі в районі Karaköy, перекочувати в тимчасовий простір у BeYOğlu (місце розташування в даний момент), щоб через три роки перебраться в задуману, нову будівлю на березі Босфору, спроектовану Ренцо Піано.</p>

	<p>Чому варто відвідати: щоб зрозуміти, що Стамбул — це не лише історія, а й багаті колекції мистецтва місцевих і зарубіжних художників.</p> <p>Фотографія, дизайн, архітектура, медіа, кіно, перформанс, література — топові представники турецької арт-сцени гордо несуть культурну самобутність Туреччини всередині країни та в міжнародне мистецьке середовище.</p>
Стамбульський археологічний музей	<p>Час роботи: з 09:00 до 19:00</p> <p>Вартість: 30 лір</p> <p>Неподалік Палацу Топкапи знаходиться музейний комплекс, який поєднує велику кількість артефактів з Туреччини та всього Близького Сходу. У комплексі є три окремі секції, кожна з яких варта відвідування: музей Стародавнього Сходу, головний археологічний музей і викладений плиткою павільйон Мехмета Завойовника, в якому зберігається приголомшлива колекція керамічного мистецтва.</p>
Монастир Хора (Kariye Müzesi)	<p>Час роботи: з 9:00 до 19:30, з листопада по березень музей працює до 16:30.</p> <p>Вартість: 65 лір.</p> <p>Церква (перш спочатку називалася церквою Святого Спасителя хори) знаходилася відразу за стінами Старого Константинополя. Перша церква Хора, ймовірно, була побудована тут у 5-му столітті, але те, що ви бачите зараз, — це 6-а реконструкція будівлі, оскільки вона була повністю зруйнована в 9-му столітті і пройшла кілька реконструкцій фасаду з 11-го до 14-го століття.</p> <p>Церква (нині музей) по праву славиться на весь світ своєю казково-яскравою мозаїкою XIV століття, що збереглася майже недоторканою у двох притворах і фрагментарно в нефі, а також фресками вздовж стін і куполів. Ці неймовірні зразки візантійського мистецтва охоплюють широке коло тем, починаючи з генеалогії Христа та закінчуючи новозавітними історіями.</p>
Музей килимів	<p>Час роботи: з 09:00 до 16:00. Пн - вихідний.</p> <p>Для багатьох людей поїздка до Стамбула не є повною, якщо не були в магазині килимів. Вирушайте сюди, щоб дізнатися більше про неймовірну спадщину та художню майстерність килимової справи, перш ніж ви купите свій власний килим. Розташовані в одній із зовнішніх будівель комплексу «Айя Софія», три галереї познайомлять вас з історією турецьких килимів та сліпучою різноманітністю мотивів та стилів з різних регіонів країни.</p>